

**ДОКЛАД
ОТ МОНИТОРИНГ**

**ЗА ЕФЕКТА И СТЕПЕНТА, В КОЯТО СА ПОСТИГНАТИ
СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ ЦЕЛИ НА ЦОИДУЕМ В ОДОБРЕНИ И
ФИНАНСИРАНИ ПРОЕКТИ ПО КОНКУРСНА ПРОЦЕДУРА 33.10-2012**

**СОФИЯ
Декември 2013 г.**

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	3
МЕТОДИЧЕСКИ НАСОКИ	7
I. Образователна интеграция	7
1. Интеграционна политика	7
2. Предпоставки за образователна интеграция	9
3. Стратегически цели на ЦОИДУЕМ	9
4. План на ЦОИДУЕМ за 2012	10
II. Основни параметри на мониторинга	13
1. Цели на мониторинга	13
2. Методологическа рамка на мониторинга	15
3. Ползватели на резултатите от мониторинга	17
III. Инструменти на мониторинга	17
1. Проучване по документи	19
2. Социологическо проучване	22
3. Теренно проучване в местата на осъществяване на проектите	23
4. Обработка на материалите от проучванията	24
IV. РЕЗУЛТАТИ ОТ СОЦИОЛОГИЧЕСКОТО ПРОУЧВАНЕ	25
V. РЕЗУЛТАТИ ОТ ТЕРЕННОТО ПРОУЧВАНЕ	37
VI. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ	70
1. Изводи	70
2. Препоръки	75

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1. Анкети, използвани за социологическото проучване

Приложение 2. Попълнени анкети от екипи на проектите

УВОД

Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ) е създаден да подпомага реализирането на правителствената политика по отношение на образователните потребности на децата и учениците от етническите малцинства. Тази политика има за своя рамка „Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка 2006 - 2015 г.” Дейността на ЦОИДУЕМ се основава на комплекса от специални стратегически мерки, формиращи политиката за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. Дейността на Центъра през 2012 г., когато се обявява и реализира КП 33.10-2012 е насочена към изпълнение на Тригодишната му програма за периода 2010 - 2012 г., приета с Решение на Министерски съвет № 601 от 02.09.2010 г., разработена в съответствие с чл. 8 на Постановление № 4 на Министерския съвет от 2005 г. за създаване на Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (*обн., ДВ, бр. 7 от 2005 г.; изм. и доп., бр. 40 от 2006 г., бр. 79 от 2009 г. и бр. 16 от 26.02.2010 г.*) и чл. 4 от Правилника за устройството, дейността и организацията на работа на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, приет с Постановление № 108 на Министерския съвет от 2006г. (*обн., ДВ, бр. 40 от 2006г.*).

Дейността на ЦОИДУЕМ се основава на комплекс от специални стратегически мерки, формиращи политиката за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, които са в синхрон с **Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006-2015 г.)** и са подробно отразени в актуализираната **Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (Стратегия)¹**. **Тригодишна програма (2010-2012) за дейността на Центъра** отразява принципите и направленията, залегнали в Стратегията, и подпомага тяхното реализиране.

¹ Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. <http://coiduem.mon.bg>

През 2012 дейността на ЦОИДУЕМ е подчинена както в изпълнение на стратегическите цели и приоритетите, определени в актуализираната *Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства*, утвърдена от министъра на образованието, младежта и науката на 04.03.2010 г., така и на целите, задачите и дейностите заложи в **Националната стратегия за интегриране на ромите в България 2012 - 2020 г. и План за действие към нея**, разгледана от българското правителство на 21.12.2011 г., обсъдена на МС на 05.01.2012 г. и приета от Народното събрание, и „Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.”.

Съгласно Чл. 3. (1) от Правилника за устройството, дейността и организацията на работа (ПУДОР) на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, той "разработва, финансира и подкрепя проекти, които имат за цел насърчаване на равния достъп до качествено образование и подобряване на резултатите от възпитанието и обучението на децата и учениците от етническите малцинства в България. Съгласно Чл.20. (1) Центърът финансира проекти на: държавни и общински детски градини, училища и обслужващи звена; регионални инспекторати по образованието; държавни висши училища и общини, разработени и изпълнявани самостоятелно или с участието на юридически лица с нестопанска цел, осъществяващи общественополезна дейност.

В изпълнение на стратегическите си цели, правилника за своята дейност и стратегическите документи, официално приети от Република България във връзка с интеграцията на ромите, ЦОИДУЕМ провежда конкурсна процедура 33.10-2012 (КП 33.20-2012). Именно в **Тригодишната програма (2010 - 2012) на ЦОИДУЕМ** са залегнали стратегическите цели и приоритетите, които очертават и целта на настоящата конкурсна процедура /КП 33.10-2012/: **Създаване на условия за равен достъп до качествено образование на ромските деца и ученици.**

На основание чл. 3 и чл. 20, ал. 1 от Правилника за устройството, дейността и организацията на работа на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства и в изпълнение на Годишен план за дейността си за 2012 г., на 04.05.2012 г. ЦОИДУЕМ обявява конкурс за набиране на проектни предложения на тема: *"Създаване на условия за равен достъп до качествено образование на ромските деца и ученици"* за КП 33.10 - 2012 по Приоритет 1 от

Тригодишната програма за дейността на ЦОИДУЕМ 2010-2012: „Интеграция на ромските деца и ученици чрез десегрегация на детските градини и училища в обособените ромски квартали и създаване на условия за равен достъп до качествено образование извън тях.”

Според условията на конкурса, кандидатстващи институции са общини; регионални инспекторати по образованието; държавни висши училища; държавни и общински детски градини, училища и обслужващи звена, изпълнявани самостоятелно или с участието на юридически лица с нестопанска цел, осъществяващи общественополезна дейност.

Общият бюджет по програмата е 510 000 лв., а максимална стойност на един проект е 18 000 лв. Минимална продължителност за изпълнението на дейностите на един проект може да бъде 6 месеца, а максималната-12 месеца. Дейностите ще се изпълняват на територията на Република България.

Пълният комплект от необходими документи за кандидатстване е публикуван на сайта на ЦОИДУЕМ <http://coiduem.mon.bg/> и крайният срок за представяне на проектни предложения е 17: 30 часа на 4 юни 2012 г. По време на срока за подаване на документи, ЦОИДУЕМ също ЦОИДУЕМ обявява две информационни срещи във връзка с обявената КП 33.10 - 2012. Първата среща се провежда на 29 май (вторник), а втората на 30 май (сряда) в офиса на ЦОИДУЕМ - София, Бул. Г.М. Димитров 52 А етаж 1.

Общата цел на конкурсна процедура КП 33.10-2012 е интеграция на ромските деца и ученици чрез създаване на условия за равен достъп до качествено образование за деца от ромски произход в групи в детски градини и на ученици от ромски произход в класове със смесен етнически състав в приемни училища извън ромските квартали.

Специфични цели:

Изпълнението на дейностите по настоящата КП е пряко свързано с две от стратегическите цели на Стратегията и Тригодишната програма за дейността на ЦОИДУЕМ 2010-2012, а именно:

- Равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства и ефективната им интеграция.
- Създаване на предпоставки за успешна социализация на децата и учениците от етническите малцинства

При изпълнение на настоящата КП ще бъдат спазвани и следните принципи, които са залегнали като основни и в Стратегията :

- Принципът за равенство и недискриминация;
- Образователната интеграция е процес, в който участват децата и учениците от етническите малцинства и от мнозинството, който ангажира цялата училищна общност за ефективно осъществяване;
- Етническият състав на децата и учениците в групи, паралелки, училища, детски градини да отразява пропорционално етнокултурните характеристики на населението в дадено населено място;
- Включване на иновативни подходи при прилагане на политики;
- Партньорство – включване и овластяване на всички заинтересовани страни;
- Устойчиво развитие;
- Добро управление на проекти.

Екипът от оценители осъществи мониторинга по изпълнение на проектните дейности за времето от 01.08.2013 г. до 30.11.2013 г., съгласно Техническото задание за “Изготвяне на оценка и доклад за ефекта и степента, в която са постигнати стратегическите цели на ЦОИДУЕМ на одобрени и финансирани проекти по конкурсна процедура 33.10-2012”. Екипът се състои от изследователи и оценители с опит в областта на оценка и анализ на проекти за в сферата на образованието и етническите малцинства, който изготви методика и проведе изследването в съответствие със заданието.

МЕТОДИЧЕСКИ НАСОКИ

Основна цел при разработване на методиката и провеждане на изследване бе да

се извърши мониторинг на ефективността и ефикасността на реализираните проекти и да се оцени степента, в която те са съдействали за постигане на стратегическите цели на ЦОИДУЕМ.

I. Образователна интеграция

Дейността на Центъра е насочена към изпълнение на приоритетите, заложи в „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства”, актуализирана през 2012 г., Националният план за действие по инициативата „Десетилетие на ромското включване 2005-2015 г.” и в „Рамковата програма за интегриране на ромите в българското общество”, в които образователната интеграция е изведена като първа и ключова област за интеграция на ромите в българското общество. Дейността се основава и на „Програмата за развитие на образованието, науката и младежките политики в Република България (2010 - 2015 г.)”. Според един от основополагащите ѝ принципи: „Обучението, подготовката и възпитанието на децата и младите хора се осъществяват в рамките на единна културно-образователна среда, която създава гаранции за защита и развитие на отделните култури и традиции в рамките на обща образователна политика и общо културно-езиково пространство”.

1. Интеграционна политика

Под понятието интеграционна политика разбираме последователни и взаимнообвързани действия, насочени към гарантиране на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства. Интеграционната политика има няколко основни характеристики:

- общодостъпност до образователната система /осигуряване възможност на всеки да се обучава независимо от неговото местоживееене, етнокултурен произход, социално положение и здравословно състояние;
- ограмотяване на всички ученици в задължителна училищна възраст и осигуряване на възможност всички да завършат образователен етап или степен;
- високи и трайни постижения в знанията и уменията, отчетени в края на

- образователен етап /степен/ или придобита степен на професионална квалификация;
- сравнимост на постиженията, отчетени в резултат на национални изпити;
 - осигуряване на допълнителна образователна подкрепа на децата и учениците от уязвимите малцинствени групи, която включва:
 - изравняване на стартовите им позиции с тези на останалите деца;
 - намаляване броя на необхванатите и отпаднали от училище ученици;
 - намаляване на отсъствията от учебни часове и разширяване на възможностите за участие в извънучилищни форми на работа.
 - въвеждане на интеркултурното образование в практиката на училищата чрез:
 - превръщане на културното многообразие в източник и фактор за взаимно опознаване и духовно развитие на подрастващите;
 - създаване атмосфера на взаимно уважение, толерантност и разбирателство;
 - повишаване знанията и компетентността на ръководните кадри в образованието и на учителите от различните степени на образователната система в областта на интеркултурната педагогика и човешките права;
 - повишаване качеството на образование в училищата с моноетнически състав на учениците и създаване на условия за постепенен и доброволен процес на десегрегация;
 - намаляване броя на необхванатите и отпаднали ученици от етническите малцинства в задължителна училищна възраст;
 - ликвидиране ниската степен на грамотност и квалификация на уязвимите социални малцинства и повишаване броя на завършилите средно и висше образование;
 - постигане на взаимодействие с родителите за утвърждаване на образованието като приоритет на обществото.

2. Предпоставки за образователна интеграция

Основен мотив ЦОИДУЕМ да развива своята дейност е да помогне за осъществяването на заложените в Стратегията на МОН цели осигуряване на достъп до качествено образование и равнопоставена образователна интеграция на ученици от етническите малцинства. За изпълнението на националната стратегия ЦОИДУЕМ е формулирал своите приоритети в четири програми и търси действени механизми за сътрудничество между институциите и структурите на гражданското общество.

- **Стратегически цели на ЦОИДУЕМ**

Съгласно „Програма за дейността на центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства за периода 2010 – 2012 г.” и „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства”, Министерството на образованието, младежта и науката и ЦОИДУЕМ си поставят следните *обща стратегически цели*, отнасящи се до образованието и интеграцията на децата и учениците от етническите малцинства:

Стратегическа цел 1: Утвърждаване в нормативните документи и в образователната практика на правото на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства и ефективната им интеграция.

Стратегическа цел 2: Съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и превръщане на етнокултурното многообразие в източник на взаимно опознаване, уважение и сътрудничество в обща образователна среда.

Стратегическа цел 3: Създаване на предпоставки за успешна социализация на децата и учениците от етническите малцинства и формиране на подходящ социално-психологически климат, който да благоприятства реализацията на настоящата стратегия.

- **План на ЦОИДУЕМ за 2012**

Съгласно **План за дейността на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ) за 2012 г.** в изпълнение на *Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите*

малцинства Центърът ще финансира проекти, насочени към следните приоритети съобразно стратегическите цели:

Приоритет 1. Пълноценна интеграция на ромските деца и ученици чрез десегрегация на детските градини и училища в обособените ромски квартали и създаване на условия за равен достъп до качествено образование извън тях

По този приоритет ще се разходват 40 на сто от средствата на Центъра в следните насоки:

1. Проекти, насочени към адаптацията на деца в детските градини и ученици в началните училища, за които българският език не е майчин.

2. Проекти, свързани с изследователска дейност, относно образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства.

3. Средства за осъществяване на наблюдение и оценка, както и за оценка на риска по изпълнението на приоритета.

Показатели за изпълнение:

- брой адаптирани деца в детските градини и ученици в началните училища, за които българският език не е майчин;
- брой задържани и реинтегрирани ученици;
- изготвен продукт от изследователската дейност;
- изготвен доклад за наблюдение и оценка, както и за оценка на риска по приоритета.

Приоритет 2. Подпомагане на средищните училища и единствени училища в населени места за гарантиране на достъп до качествено образование в тях

По този приоритет ще бъдат разходвани 30 на сто от средствата на Центъра в следните насоки:

1. Проекти за повишаване на квалификацията на учители.
2. Проекти за въвеждане и развиване на целодневни форми на обучение.
3. Проекти за въвеждане и развиване на полуинтернатни групи (ПИГ).

4. Средства за осъществяване на наблюдение и оценка, както и за оценка на риска за изпълнението на приоритета.

Показатели за изпълнение:

- брой учители, обхванати в квалификационни форми;
- брой деца и ученици, обхванати в целодневни форми на обучение;
- брой деца и ученици, обхванати в полуинтернатни групи (ПИГ);
- брой задържани и реинтегрирани ученици;
- изготвен доклад за наблюдение и оценка и за оценка на риска по приоритета.

Приоритет 3. Утвърждаване на интеркултурната перспектива като неотменна част на образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в процеса на модернизация на българската образователна система

По този приоритет ще бъдат разходвани 30 на сто от средствата на Центъра в следните насоки:

1. Проекти, утвърждаващи културното многообразие на етническите малцинства като обща ценност.
2. Проекти, насочени към представяне на културната специфика на отделните етнически малцинства.
3. Проекти, които отразяват културните постижения на етническите малцинства и техния принос към общонационалната култура.
4. Средства за наблюдение и оценка, както и за оценка на риска за изпълнението на приоритета.

Показатели за изпълнение:

- брой деца и ученици, обхванати в дейности, утвърждаващи културното многообразие на етническите малцинства като обща ценност;
- брой върнати и задържани деца и ученици;

- брой класни и извънкласни дейности, представящи културните постижения на етническите малцинства и техния принос към общонационалната култура;
- изготвен доклад за наблюдение и оценка, както и за оценка на риска по приоритета.

Допустими дейности по КП 33.10-2012:

1. **Адаптиране към учебния процес на изоставащи с учебния материал ученици** - разработване на планове/програми и провеждане на допълнителни занятия с децата и учениците (толерира се сформирването на смесени групи от ромски и български и др. деца и ученици); допълнителна подготовка на деца от етническите малцинства в детските градини за постъпване в първи клас – летни занимални, допълнителни занятия с деца, които слабо владеят български език или изостават по даден предмет; осигуряване на индивидуални консултации според нуждата на всяко дете/ученик.
2. **Образователни и мотивационни дейности**, свързани със задържането на децата в интегрираните училища – идентифициране на нуждите на децата, които се интегрират в приемното училище; предоставяне на информация за продължаване на образованието във всяка следваща степен; осигуряване на учебно-технически средства, учебници и учебни помагала и др.
3. **Работа с родители** – приобщаване на родителите към училището; запознаване на родителите с най-често срещаните проблеми в училище; ангажиране на родителите в училищния живот; привличане на родителите към дейността на училищното настоятелство (УН); дейности, които приобщават родителите към процеса на десегрегация и задържането на децата им в училище; приоритетно ще се финансират дейности, които са съвместни между ромски и български родители; работа с родители, които възпрепятстват децата си от редовно посещаване на учебни занятия.
4. **Работа в общността** – привличане на ключови, активни хора и доброволци в дейностите по проекта и работа с училището; включване на наставници от

ромската общност, подпомагащи равния достъп на учениците в интеграционните процеси.

5. **Застъпнически действия** – осигуряване на подкрепа на местно и национално ниво за реализиране на ефективна десегрегация на ромски деца и ученици.
6. **Осъществяване на вътрешен мониторинг на проекта** – провеждане на тестове за оценка напредъка на децата, постъпили в приемни училища/детска градина и осигуряване на мерки за наваксване на пропуснати знания, материал и др.
7. **Осигуряване на информираност и публичност по проекта.**

Допустими целеви групи:

- Деца и ученици, които участват в процеса на интеграция;
- Родители на деца и ученици, които участват в процеса на интеграция.

II. Основни параметри на мониторинга

В основата на оценката бяха два взаимосвързани въпроса: първо, доколко подкрепените проекти допринасят за изпълнение на стратегическите цели на програмата на ЦОИДУЕМ за 2012 и второ, как са планирани, изпълнени и управлявани проектите от екипите и как резултатите им се отнасят към стратегическите цели на ЦОИДУЕМ.

1.Цели на мониторинга

Целта на мониторинга е да проведе изследване и изготви доклад за ефективността и ефикасността на реализираните проекти по КП 33.10-2012 и да се оцени степента, в която те са съдействали за постигане стратегическите цели на ЦОИДУЕМ.

Конкретните задачи на мониторинга включват:

- Комплексна обективна оценка на постигнатите цели и резултати от изпълнението на проектите по места.
- Анализ и оценка на ефикасността на реализираните с ученици, учители и

родители дейности.

- Оценка на използваните инструменти, за подобряване на дейността за утвърждаване на интеркултурната перспектива като неотменна част от образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в процеса на модернизация на българската образователна система.
- Идентифициране, анализ и оценка на добри практики в хода на изпълнението на проектите по места.
- Изследване на ефективността и ефикасността на дейностите свързани с повишаване квалификацията на учителите за работа в мултикултурна среда.
- Изследване на ефективността и ефикасността на дейностите, свързани с подобряването на мотивацията на родителите на децата от етническите малцинства да съдействат за подобряване на отношението към училищното обучение, намаляване броя на необхванатите и превенция на ранното отпадане.
- Изготвяне на препоръки за подобряване на подходите за осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели на ЦОИДУЕМ.

Оценката бе съобразена с очакваните резултати и заложените индикатори в КП 33.10-2012:

- Балансирано разпределение на учениците/децата от ромски произход в приемните училища – гарант за устойчиво интегриране на ромски деца и ученици в приемно училище;
- Осигурени ефикасни мотивационни дейности, спомагащи за задържането на децата/учениците в приемните училище/детски градини;
- Осигурени ефикасни мотивиращи дейности, спомагащи за задържането на децата в училище/детски градини насочени към родителите;
- Създаване на благоприятна среда и доверие на родителите на децата и учениците от ромски произход, които са интегрирани в приемни училища/детски градини към институциите – община, училище;

- Създадени условия за по-привлекателно училище/детска градина за децата и учениците от ромски произход;
- Повишена успеваемост на ромските деца и учениците в образователния процес;
- Участие на родители роми в УН;
- Създадени действащи смесени училищни настоятелства;
- Създаден благоприятен климат в училища, детски градини за обучаващите се деца и ученици в учебните заведения.

Индикатори за резултат:

- Процент на успешно интегрираните ромски деца и учениците, участвали в проекта;
- Брой детски градини, училища, които участват в процеса на приемане на ромски деца и ученици;
- Процент на ромски ученици, които са участвали в проекта, задържани в приемното училище;
- Повишена мотивация на родителите да изпращат децата/учениците на училище/детска градина;
- Повишено доверие на родителите към училището като институция.

2. Методологическа рамка на мониторинга

Обект на мониторинга бяха 29-те проекта, одобрени и финансирани в рамките на конкурсна процедура 33.10-2012.

Екипът на мониторинга разработи специална методика за осъществяване на оценка на ефекта и степента на постигане на стратегическите цели на ЦОИДУЕМ от проекти, финансирани по програмите на КП 33.10-2012, която се състои от следните технологични стъпки:

- преглед на проектната документация;
- подготовка и провеждане на социологическо изследване сред участниците в проектите;
- посещения на място и дълбочинно теренно проучване на проекти, реализирани в четирите програми на Центъра. Теренното проучване включи анкети и дълбочинни

интервюта с екипите по проектите и преките ползватели - деца, ученици, родители и учители, като се обхващат поне половината от проектите.

- анализ и оценка на управлението на проектите;
- анализ и оценка на прилаганите системи на мониторинг;
- анализ и оценка на методическата подкрепа от екипа на Центъра към бенефициентите за изпълнение на проектните дейности.

Подготовката и осъществяването на оценката включи следните стъпки:

- Изготвяне на методика на оценката и критерии за оценяване;
- Изготвяне на социологически анкети, обхващащи всички ръководители на проекти, участници в екипите и партньорите по проектите;
- Преглед на проектната документация и стратегическите документи за работа на ЦОИДУЕМ;
- Посещения на място и дълбочинно теренно проучване на проекти, реализирани в четирите програми на Центъра;
- Анализ и оценка на управлението на проектите и резултатите от проектите;
- Анализ и оценка на прилаганите системи на мониторинг;
- Анализ и оценка на методическата подкрепа от екипа на Центъра към бенефициентите за изпълнение на проектните дейности.

Водещи критерии при изготвяне на методиката на оценката по програмите на КП 33.10-2012 бяха:

- Релевантност на проектите по отношение на програмата;
- Ефективност и ефикасност на изпълнението на проектите, на постигнатите резултати по места;
- Устойчивост и мултиплициране на резултатите;
- Идентифициране и анализ на добрите практики в хода на изпълнението на проектите по места, във вид и формат, който позволява тяхното популяризиране;
- Основни изводи и препоръки за подобряване на програмите и на подходите за осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели на ЦОИДУЕМ.

3. Ползватели на резултатите от мониторинга

На ниво централна изпълнителна власт ползвателите са ЦОИДУЕМ, както и МОМН и РИО, областна администрация, НСО и експерти.

На ниво общинска администрация, ползватели на оценката са експерти в общинската и администрации, ангажирани с образование, както и общински съвети, кметове и заместник-кметове, които отговарят за формиране и провеждане политиката на общинската политика в сферата на образованието и интеграцията.

Сред педагогическата колегия, оценката е насочена към учители от цялата страна, работещи в условията на мултикултурна образователна среда, експерти и изследователи, които работят в областта на педагогиката, билингвизма и образователната интеграция.

Не на последно място, оценката би ползвала и национални и регионални медии, както и гражданското общество, за което въпросът за образователната интеграция е от голямо значение.

III. Инструменти на мониторинга

Инструментите на настоящия мониторинг бяха съобразени със заданието за изпълнението и са направени на база на показателите за изпълнение, залегнали в тригодишната Стратегия на ЦОИДУЕМ. Мониторингът бе разработен в съответствие с Индикатори по Приоритет 1 от Тригодишната програма за дейността на ЦОИДУЕМ 2010-2012, Интеграция на ромските деца и ученици чрез десегрегация на детските градини и училища в обособените ромски квартали и създаване на условия за равен достъп до качествено образование извън тях, на база на които е изготвена КП 33.10-2012: "Създаване на условия за равен достъп до качествено образование на ромските деца и ученици".

Бяха взети предвид следните индикатори за изпълнение:

- Приемни детски градини и училища, в които ще бъдат записани деца и ученици от ромски произход;
- Образователни институции, разработили програми, планове или стратегии за интеграция на деца и ученици от ромски произход и адаптирането им в съответните образователни институции;

- Детски градини и училища, в които ще се проведат дейности, насочени към приемане и интегриране на ромските деца и ученици.
- Общини, в които се планират и осъществяват ефикасни и адекватни дейности за интеграция на ромски деца и ученици
- Споразумение за разбирателство и план за осъществяване на политики за интеграция между общината и НПО-партньор с цел реализиране на дългосрочни съвместни действия;
- Дейности, в които участват родители на български и ромски деца и ученици, ангажирани в проектните дейности, насочени към пълноценна интеграция на децата и учениците от ромски произход в приемните училища/детски градини;
- Намален брой безпричинни отсъствия на децата и учениците в целевите детски градини/училища;
- Намаляване броя на отпаднали ученици;

Бяха взети предвид следните индикатори за резултат:

- Брой ромски деца/ученици, които са записани в приемни училища/детски градини;
- Брой приемни училища детски градини;
- Брой задържани ученици/деца в приемни училища и детски градини през учебната година;
- Брой мотивационни дейности, свързани с десеграгационните процеси и задържането на децата/учениците в детска градина/училище;
- Брой родители, включени (наети) по проекта, работили по проектните дейности с цел повишаване на мотивацията им да изпращат децата на училище;
- Брой родители – роми, нови членове на училищни настоятелства (УН);
- Брой УН, със смесено участие на български и ромски родители;
- Брой наети по проекта, работещи наставници, посредници, подпомагащи интеграционните процеси;
- Подобрени знания и умения на децата и учениците, които са постъпили в приемни училища (повишен успех, повишен интерес към учебния процес).

1. Проучване по документи

Подготовката на мониторинга започна със запознаване с проектите по документи в ЦОИДУЕМ и стратегическите документи в сферата на образователната интеграция, и идентифициране на целите и очакваните резултати от реализацията им. Установяване на декларираната в отчета на проекта степен на реализация на целите и очакваните резултати в количествен и качествен аспект. Чрез проучването по документи екипът, осъществяващ мониторинга, се запозна с всичките 29 проекта, тяхната стратегия и резултати и определи ключови за успешността на проекта критерии, на базата на които се модифицираха въпросите и целите на теренното проучване по места. Подбраха се съответстващи на спецификата на проекта хора от целевите групи, както и конкретизиране на типовите инструменти за теренното проучване – анкетната карта, дълбинното интервю и беседа.

Списък на класираните проектни предложения и одобрени за финансиране по КП 33.10-2012, саедно с техните оценки

№	Кандидатстваща институция	Населено място - град, село, П.К.	Наименование на проекта	Крайна оценка
1	Община Берковица	гр. Берковица 3500, обл. Монтана, пл. "Йордан Радичков", № 4	Ефективна и пълноценна интеграция на децата от ромски произход чрез иновативно мотивиране на родителите им	83,40
2	НУ "Св.Св. Кирил и Методий", с. Раждавица	с. Раждавица 2550, общ. Кюстендил	Равен старт за ромските деца	80,40
3	ЦДГ "Българче", гр. Враца	гр. Враца 3000, ул. "Васил Кънчов", № 52	Подавам ти ръка - при нас ела	80,20

4	Община Лом	гр. Лом 3600, ул. "Дунавска" № 12	Училищна дъга	79,40
5	ОДЗ № 2 "Бърборино", гр. Средец	гр. Средец 8300, общ. Средец, обл. Бургас, ул. "Йорданка Николова" № 22	Заедно ръка за ръка	78,80
6	РИО - Търговище	гр. Търговище 7700, ул. "Иван Вазов" № 1	Мамо, татко, заповядайте в училище	77,00
7	Община Пордим	гр. Пордим 5898, обл. Плевен, ул. "Иван Божинов"	Музиката и интерактивната среда на ромските деца в детската градина	76,20
8	ОДЗ - гр. Рила	гр. Рила 2630, обл. Кюстендил, ул. "Септемврийска" № 4	Заедно учим и играем	74,60
9	Община Ивайловград	гр. Ивайловград 6570, ул. "Г.Димитров" № 49	Заедно можем и нека да го направим	73,60
10	ПГСС "Св. Климент Охридски", гр. Кюстендил	гр. Кюстендил 2500, бул. "Цар Освободител" № 253	Да спортуваме и да се опознаем заедно	73,00
11	ОУ "Христо Ботев", с. Чомаковци	с. Чомаковци 5989, общ. Червен бряг, обл. Плевен, ул. "Христо Ботев" № 43	Равен старт в образованието - гаранция за успех в бъдещето	72,60
12	ОУ "Христо Ботев", с. Одърне	с. Одърне 5893, общ. Пордим, обл. Плевен, ул. "Николай Грановски" № 38	Следи от цветове	72,60
13	19 СОУ "Елин Пелин", гр. София	гр. София 1606, Район "Красно село", ул. "Яков Крайков" № 16	Подай ръка	68,20

14	ОУ "Отец Паисий", гр. Разград	гр. Разград 7200, ул. "Паисий" № 6	Знайко	67,60
15	ОУ "Светлина", с. Тополица	с. Тополица 8549, общ. Айтос, обл. Бургас	Искам да знам	67,60
16	ОУ "Св.Климент Охридски", с. Тишевица	с. Тишевица 3055, общ. Враца, обл. Враца, ул. "Васил Левски" № 1	Всички на училище	67,20
17	ОУ "Св.Св.Кирил и Методий", с. Блъсково	с. Блъсково 9240, общ. Провадия, обл. Варна	Училището моето бъдеще	66,80
18	ЦДГ № 5 "Дъга", гр. Монтана	гр. Монтана 3400, ж.к. Пъстрина	За да имат децата ни криле и корени	66,00
19	ОДЗ "Радост", гр. Елин Пелин	гр. Елин Пелин 2100, общ. Елин Пелин, обл. Софийска, ул. "Н. Вапцаров" № 2	Пълноценна образователна интеграция на децата от ОДЗ Радост	66,00
20	ЦДГ № 6 "Щастливо детство", гр. Благоевград	гр. Благоевград 2700, ул. "Свобода" № 8	Децата	64,60
21	ОДК - Ямбол	гр. Ямбол 8600, ул. "Ал. Стамболийски" № 5А	Към нови предизвикателства	64,00
22	ЦДГ № 5, гр. София	гр. София 1229, общ. Столична, ж.к. "Връбница-1", бл. 510, вх. Б	Единство, сътрудничество, екипност	63,60
23	ОДЗ № 11 "Елхица", гр. Хасково	гр. Хасково 6300, ул. "Танкист" № 1	Вълшебни стъкълца от детството	63,40
24	СОУ "Отец Паисий", гр. Самоков	гр. Самоков 2000, обл. Софийска, ул. "Булаир" № 2	На училище с удоволствие	63,20
25	ОУ "Васил Левски", с. Литаково	с. Литаково 2144, общ. Ботевград, обл. Софийска, ул. "Велчова завера" № 1	Обединение	63,20
26	СОУ "Христо Ботев",	гр. Грамада 3830, общ.	Образование	62,60

	гр. Грамада	Грамада, обл. Видин, ул. "Ангел Мишев" № 1	достъпно за всеки	
27	13 ОУ "Св.Св. Кирил и Методий", гр. София	гр. София 1202, ул. "Св.Св.Кирил и Методий" № 63	Театър на глината	62,20
28	ОУ "Св. Климент Охридски", гр. Дупница	гр. Дупница 2600, обл. Кюстендил, ул. "Венелин" № 92	Да учим заедно, за да сполучим	62,00
29	ЦДГ "Славейче", гр. Върбица	гр. Върбица 9870, обл. Шумен, ул. Ал. Стамболийски" № 26	"Правата на детето в детската градина"	61,20

2. Социологическо проучване

За да обхване всички типове заинтересовани страни, участващи в проектите и с цел да се осигури представително количествено и качествено измерване на мненията, опита и оценките на проектите екипи и техните партньори, бяха изготвени анкетни карти за ръководител на екип, за участник в екип и партньори по проекта. (Въпросниците са налични в Приложенията). Анкетите бяха изпратени до 100% от екипите на проектите, подкрепени от програмата на КП 33.10-2012. Бяха получени над 100 попълнени анкети, обхващащи над 90% от екипите, реализирали проектите. Екипът на мониторинга не включи в социологическото изследване анкети за родители и деца, участвали в проектите, тъй като опитът ни показва, че обикновено отговорите от тези целеви групи са съвсем формално позитивни, без критични нотки и стремеж към обективност. Такива анкети бяха преглеждани в рамките на документалното проучване на проектите, тъй като ЦОИДУЕМ изисква в рамките на реализираните проекти да бъдат попълвани анкети от страна на родителите, които отразяват обратна връзка от целевите групи. Срещите и разговорите с родители бяха провеждани в рамките на теренните проучвания по места.

3. Теренно проучване в местата на осъществяване на проектите

Теренното проучване включи срещи, наблюдения, беседи по въпросник и дълбочинни интервюта с екипите по проектите, техните партньори, общинската администрация и преките ползватели - деца, ученици, родители и учители. То обхваща всяка от четирите програми на КП 33.10–2012, като бяха подбрани над 50% от подкрепените проекти (15 на брой), при изискване за теренно проучване сред 50% от проектите. При подбора на проекти, сред които бе направено дълбинно теренно проучване бяха взети няколко критерия – проекти в училища и проекти в детски градини, проекто от различни географски и демографски райони, проекти, получили различен тип оценки при класирането за финансиране по време на конкурсната процедура (бяха подбрани проекти с ниски, средни и най-високи оценки), проекти на екипи с повече опит и без опит в реализацията на собствени проекти.

Теренното изследване включи разговори с ръководителят и членовете на екипа, реализирали проекта, обсъждане на ситуацията с образователната интеграция в населеното място в по-общ план и беседа върху ефекта от дейността на проекти и трайността на резултатите му. В срещите бяха включени и директорите на образователните институции, дори и в случаите, когато те не бяха включени в екипа на проектите.

Вторият тип интервюта и срещи бе с ключови представители на целевите групи – основно ученици и родители, които бяха поканени от екипите на проекти. Теренните проучвания по места включиха срещи и разговори с този тип целеви групи в по-неформална обстановка, за да се постигне известна обективност.

Третият тип срещи бе с общинската администрация и заместник кметовете и експерти по образование в случаите, когато проектите са реализирани в партньорство с общината или РИО по места.

4. Обработка на материалите от проучванията

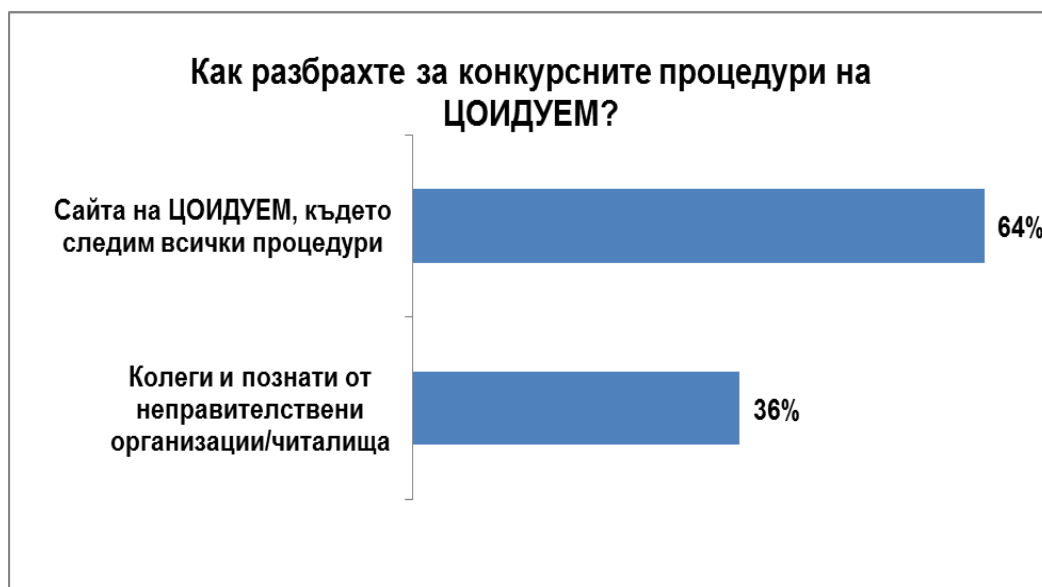
Обработката на материалите от проучванията бе последната част от нашата работа. На база на разработените критерии за мониторинг и оценка бяха анализирани на резултатите от проучванията. Екипът на проекта работи върху:

- обща оценка на документацията на всеки проект и неговата релевантност към стратегическите цели на ЦОИДУЕМ;

- оценка на избраните от екипите на проектите подходи за постигане на реална образователна интеграция;
- изводи относно реалната степен на реализация на целите и предварително формулираните очаквани резултати от реализацията на проектите;
- критична оценка на дейностите и устойчивостта на проектите и иновациите, до които са довели;
- извеждане и посочване на основните трудности при реализацията на проектите;
- синтезиране на добрите практики и набелязване на основните слабости, които не бива да се допускат повече в бъдещата работа на финансиращия орган;
- извеждане на насоки, направления и програми за работа, които да момента не са разработени от ЦОИДУЕМ, но се вписват в стратегическите цели на тригодишната му програма.

IV. РЕЗУЛТАТИ ОТ СОЦИОЛОГИЧЕСКОТО ПРОУЧВАНЕ

Въпросите, които обхваща проучването бяха свързани, от една страна със съдържанието и стратегията на проекта за осъществяване на образователна интеграция и управлението на проекта като цяло, а от друга - оценките, които ръководителите, участниците в екипите и партньорите поставят на екипа на ЦОИДУЕМ по отношение на експертност, контрол, сътрудничество и отговорности на възложител на проекти за образователна интеграция.

Фигура 1

Основният източник на информация по отношение на кандидатстването и текущи възможности за кандидатстване е сайтът на ЦОИДУЕМ (Фиг. 1), който още от съществуването си е посещаван от бенефициентите на КП 33.10-2012. Така 64% от бенефициентите по тази програма са научили от сайта на Центъра, и в някои случаи са кандидатствали и в други процедури. В 36% от случаите бенефициентите са получили информацията от свои колеги или други източници, като например общини и местни неправителствени организации, по електронна поща. Наблюдава се следната тенденция: бенефициенти по други процедури предават опита си по проекти, финансирани от ЦОИДУЕМ на свои колеги или самите колеги научават от протичащи проекти в техния регион и така се мотивират да кандидатстват. Например, екипите на проекта, детските градини в гр. Рила и район „Връбница“ - София са получили информацията от съответните общини, като педагозите от гр. Рила са получили и помощ при изготвянето на проекта. Също така, проектът на градината в район

„Врѳбница“ е разработен, след съвети с колеги, които вече са реализирали проект, финансиран от ЦОИДУЕМ. Местните неправителствени организации, които стават партньори по проектите също имат ключова роля за мотивиране на образователните институции – такива са примерите със сдружение „Амала - Приятели“ в гр. Дупница, които са партньор на местното училище, и сдружение „Наангле“ в гр. Самоков, които информират ОУ „Отец Паисий“ и препоръчват да се кандидатства.

Фигура 2

По отношение на мотивацията за кандидатстване (Фиг. 2), ръководителите на проекти дават разнообразни отговори. 55% споделят, че идеята за подобен проект е назряла от доста време, което показва, че програмите на ЦОИДУЕМ са адекватни не само на образователните стратегии, но и на образователните потребности по места. Същият процент - 55% посочват, че проектът се отнася до дейности, които няма как да се реализират по друг начин, което е показател отново за адекватността на стратегиите на ЦОИДУЕМ. Но в същото време е и сигнал, че много от извънкласните дейности по образователна интеграция няма как да бъдат реализирани по друг начин. Така отново от 55% е избран отговор, свързан с търсенето на възможности за финансиране, което показва добро мениджърско мислене сред екипите в образователните институции. Общината търси възможности за финансиране и мотивира институциите да кандидатстват в 18% от случаите, което показва добро сътрудничество между местна

власт и образователни институции, особено що се отнася до детски градини, които са на общинско финансиране. Опитът в проектния мениджмънт и работата по проекти е мотивация само за 9% от запитаните. За разлика от други конкурсни процедури на ЦОИДУЕМ, когато екипите имат опит в писането на проекти, при тази процедура за много от образователните институции, особено детските градини, това се оказва дебютния проект. По този начин се изгражда и капацитет в самите екипи, които придобиват самочувствие в проектния мениджмънт и са готови да работят и по други проекти. Също 9% са посочили отговори, свързани със сътрудничество с ЦОИДУЕМ по други проекти.

Фигура 3

Една от предпоставките за кандидатстване по КП 33.10–2012 (Фиг. 3) е наличието на общинска стратегия и планове за етническа интеграция в населеното място, които да осигурят по-обща перспектива, без каквато един едногодишен проект не би могъл да има дълготраен ефект. Затова и за 64% от участниците съответният проект се вписва напълно, а за 18% се вписва в основни линии в общинската програма за образование и етническа интеграция. По 9% посочват, че липсва отчетлива общинска стратегия, или че проектът адресира важни проблеми, които не са част от тази стратегия.

Оказва се, че там, където е налична работеща стратегия и добро сътрудничество с местната власт (най-често на ниво община или кметство), проектите се реализират по-успешно, местната власт сътрудничи с различни ресурси и се стреми към устойчивост на постигнатите резултати.

Мениджмънтът на проектите по отношение на изпълнение на предвидените дейности (Фиг. 4) е оптимален: 100% заявяват, че проектът е реализиран напълно в съответствие с плана. Този извод съвпада и с документалното проучавне, при което бе установено реализиране на всички планирани дейности и липса на промени от съществен характер. Все пак, за 9% от проектите проектът е реализиран с промени от финансов характер. Имайки предвид резултатите от теренното проучване, можем да направим уточнение, че незначителните промени са свързани с фанансовия план, но и с малки промени, например в дати на събитията, които са заложиени предварително.

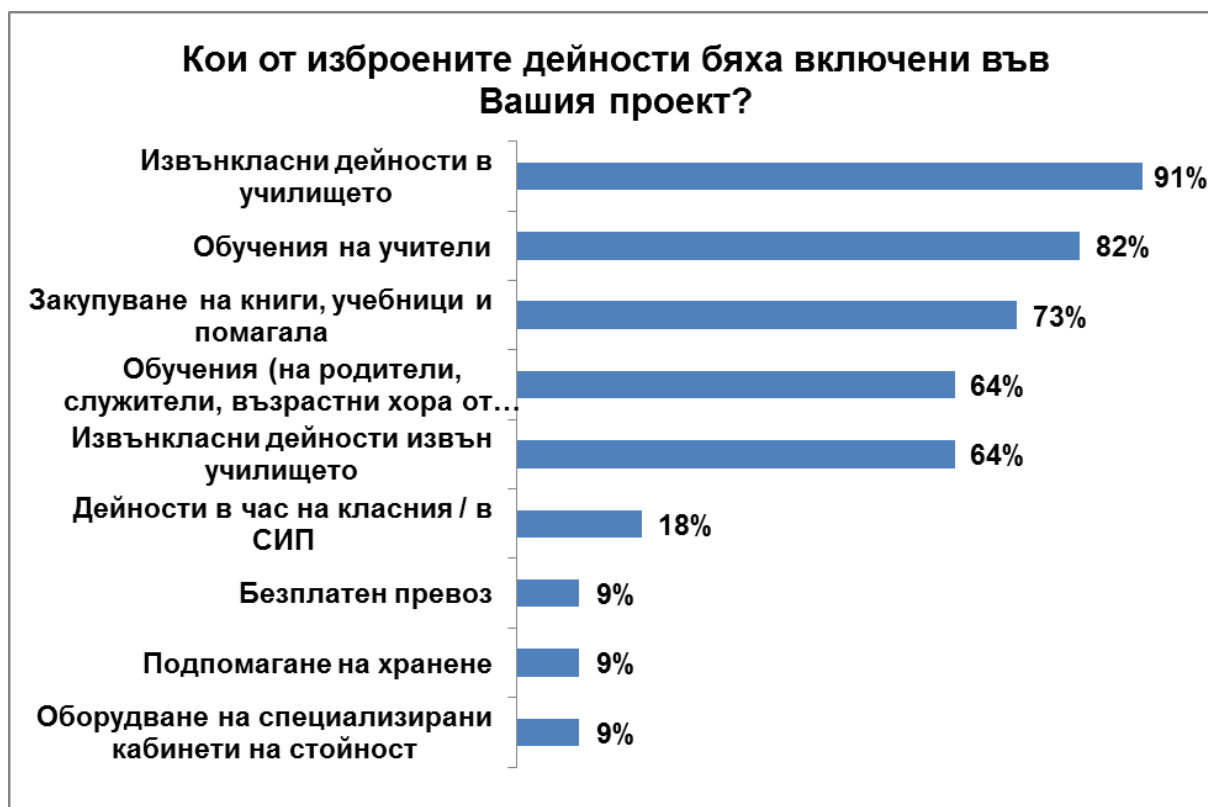
В каква степен бе реализиран проектът по начина, по който бе планиран?

Фигура 4

Методите на работа по проектите като цяло се вписват в стратегическите цели на ЦОИДУЕМ (Фиг. 6), като дейностите по тези програми са най-вече насочени към организиране на извънкласни дейности в училище (91%), обучение на учители (82%) и закупуване на книги, материали и методическа литература (73%). Тъй като това са дейности, за които финансирането е оскъдно или липсващо в образователните институции, особено в малките населени места и в училища с малък брой ученици, екипите на проектите избират тези дейности, за да работят по въпросите на

образователната интеграция. На места екипите споделят, че без проекти и без проекта на ЦОИДУЕМ, организирането и финансирането на извънкласни дейности би било невъзможно. 64% от отговорилите посочват, че развиват дейности по обучения на родители, което е важен момент в стратегическите цели на ЦОИДУЕМ и същият процент се посочва за извънкласни дейности извън училището. Точно тези дейности са от особено съществено значение, според екипите реализирали проектите, защото имат огромен ефект върху децата, за които това може да се окаже едно от малкото съприкосновения с околния свят и възможност за социализация чрез посещения на културни институции, други населени места със забележителности, забавления, екскурзии и др. За съжаление, в училищата с по-ограничен бюджет, тоест с по-малко ученици, от проекта се финансират дейности в СИП-ове, които дори в някои случаи не биха били реализирани, ако нямаше подобен проект. По 9% от отговорилите заявяват, че средствата са похарчени за безплатен превоз (по-често за екскурзии, и по-рядко да дисегрегационно извозване на деца от махалата), оборудване (от типа на компютри и др.) и подпомагане на храненето.

Фигура 6

Проектите се отличават с разнообразие на подходите в дейностите си (Фиг. 7), като тези подходи се вписват в стратегическите цели и методи за постигането им за ЦОИДУЕМ. Един от най-важните проблеми на образователната интеграция е ролята и мотивацията на родителите, особено от ромски произход, затова 77% от проектите залагат на включване на родители като част от реализацията на проекта. Друг важен момент е изграждане на капацитет в педагогическия персонал и затова за 62% от проектите обученията на екипа са част от методологията. Положителен момент е, че при 53% от проектите има стремеж за превръщане на дейностите в част от постоянната програма на образователната институция, което е предпоставка за устойчивост на проекта и в този смисъл за полагане на принципите на десегрегация и интеграция в стратегията на образователните институции. Почти половината от проектите (49%) се реализират чрез включване на деца в реализацията на проекта като част от екипа, което е един много ефикасен и добър подход, защото възпитава усещане за отговорност и въвлича децата в по-голяма степен. 36% от проектите са реализирани в сътрудничество с местна неправителствена организация, което е една много добра формула за успешен проект и пълно ангажиране на местната родителска общност и широка общественост. Такива добри практики бяха установени в гр. Самоков и гр. Дупница. За 21% от проектите от съществено значение е партньорството или сътрудничеството с общината, което показва ангажираността на местните власти, макар че би могло да се желае и повече в този аспект. 15% от проектите включват компонент за обучение на ползвателите на проекта, сред които деца и родители, което е един твърде нисък процент, но с оглед на насочеността на КП 33.10-2012 към десегрегационни дейности, би могъл да бъде приет. Интересен факт е, че 6% от проектите включват разработване на методология, което е положително, тъй като екипите са узрели, че без методи на работа, които могат да се прилагат дълготрайно и в стратегически план, дейностите няма да имат особен смисъл.

Фигура 7

Макар и осъществявана по заявления в проекта начин, реализацията на проектите среща и трудности (Фиг. 8). Сред най-трудните части са реализирането на дейностите в график (34%), администрирането на проекта (за 28%), което е обяснимо предвид факта, че за някои колективи проектът се оказва един от първите, по които работят. Сред най-често срещаните проблеми са липсата на заинтересованост на родителите – 21%, което е тревожен факт, поради особено важността на интегрирането на родителите и залагането на тази цел в стратегическите документи на ЦОИДУЕМ, но същевременно този процент е много по-нисък от заявявания при други конкурсни процедури. По-тревожен е фактът, че за 19% има липса на заинтересованост у децата, което е висок процент и буди учудване, тъй като не бе регистриран в другите фази на оценката, дори напротив. 19% са и тези, които са срещнали трудности при администрирането на проекта, и също толкова (19%) са тези, които считат, че в институциите на местната власт и общинските институции липсва необходимата заинтересованост. Педагозите все пак проявяват и самокритика, като 19% посочват, че проблемите са свързани с липсата на екипност и мотивация в учителите. Липсата на методическа подготовка у учителите за работа с деца от етническите малцинства също се посочва като проблем от 9%, а липсата на подготовка за работа с деца-билингви или на реално действащи

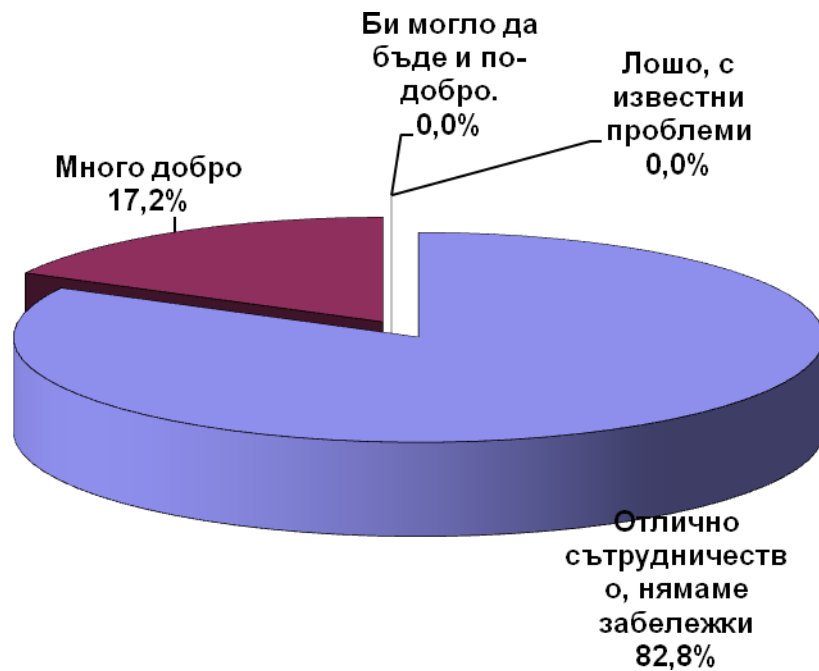
механизми за образователна интеграция, се посочват съответно от 6% и 4% от анкетираните.

Фигура 8

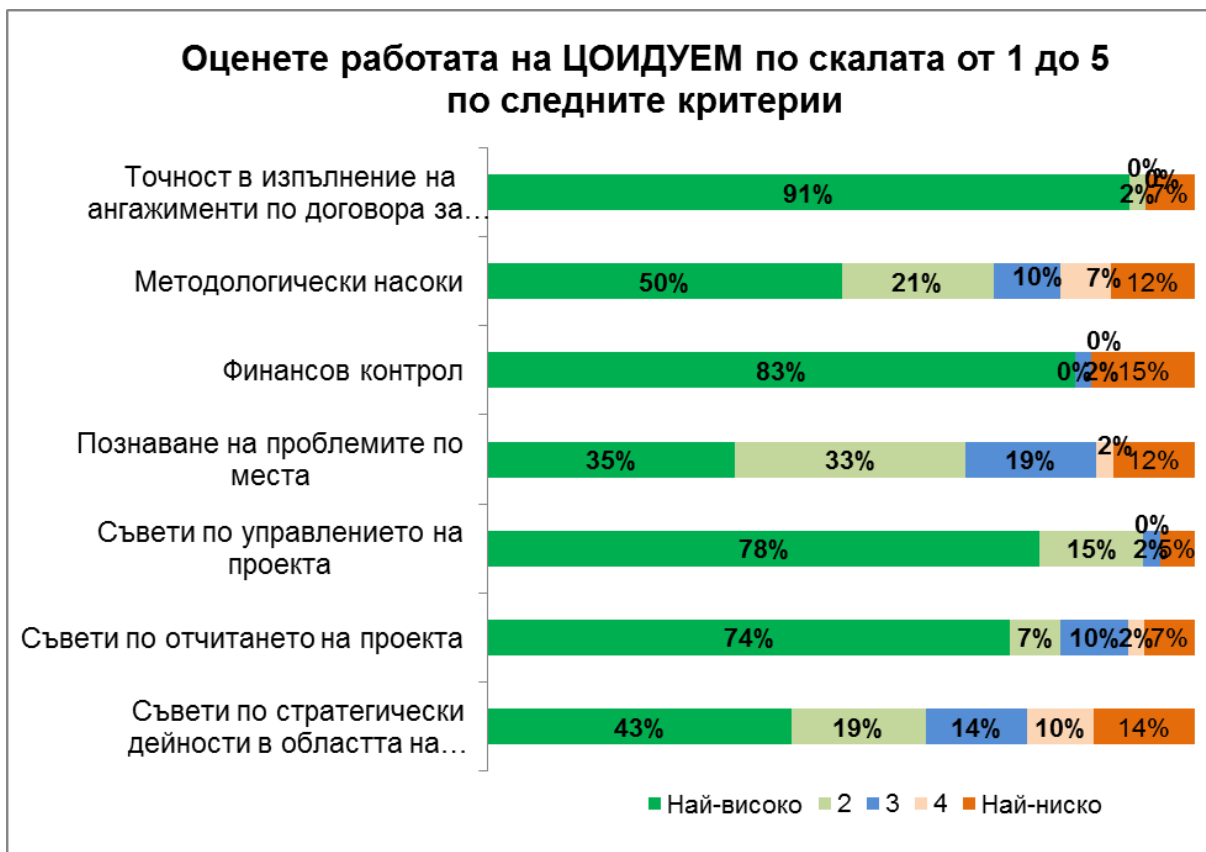
Като цяло сътрудничеството с ЦОИДУЕМ се оценява (Фиг. 9) изключително високо и 82,8 % нямат забележки и препоръки към работата на Центъра, като посочват, че сътрудничеството е отлично. 17,2% считат, че сътрудничеството е било много добро. На практика липсват екипи, които са на мнение, че сътрудничеството е лошо, с проблеми и биха искали то да е по-добро. Това е изключително показателно за професионализма и високата квалификация на екипа на ЦОИДУЕМ, които са оценени от екипите по места. Анкетите са анонимни и оценителите изключват възможността тези отговори да не са коректни и да не отговарят на реалното мнение на екипите.

Как оценявате сътрудничеството с ЦОИДУЕМ?

Фигура 9

Анкетираните ръководители и членове на екипите имаха възможност да дадат оценки на ЦОИДУЕМ по отношение на няколко критерия, сред които точност в изпълнението на договорените задължения като възложител, методически насоки, познаване на проблемите по места и съвети при управлението, реализацията и отчитането на проектите. В повечето от случаите, оценката е висока по всички критерии, като най-високи са оценките за точност в изпълнение на ангажиментите по договора и финансовия контрол, а най-ниски са по отношение на познаване на опроблемите по места (познаване на ситуацията на общинско ниво, в населеното място). Фигура 10 обединява получените отговори.

Фигура 10

Средната оценка (Фиг. 11) при максимална стойност 1 и минимална 5 за сътрудничеството с ЦОИДУЕМ е много висока:

Фигура 11

С оглед на поставените високи оценки за цялостното сътрудничество с ЦОИДУЕМ, логично е положителният отговор (Фиг. 12) от страна на 100% от анкетиранията на въпроса, дали смятат да кандидатстват по други програми на ЦОИДУЕМ. 64% посочват, че биха кандидатствали, когато имат капацитет и възможност за подготовка на проект, а 36%, че биха кандидатствали с проекти, които касаят тяхната дейност. Няма посочили, че не биха участвали в нови конкурси.

Фигура 12

Много от участниците в проекти заявяват, че за дейностите, реализирани в рамките на проекта, трудно биха отделили средства от собствен бюджет (Фиг. 13). Бенефициентите по програмата отделят средства от собствения си бюджет – 64%, което е логично и с оглед на факта, че са смесени или ромски и е естествено да се отделят средства от делегирания бюджет за интеграция на учениците, в случай на училища. Следваща възможност, 46% от отговорите, бенефициентите виждат в средства, предоставени от общината, което можем да обясним с факта, че много от проектите се реализират от общински детски градини. И на трето място, 27% разчитат на възможностите за проекти към други донори.

Фигура 13

ЦОИДУЕМ продължава да бъде един от основните източници на финансиране на дейности за образователна интеграция в страната. Екипът на оценителите установи, че мнозинството от малките училища, бенефициенти по КП 33.10-2012, не биха имали каквито и да е извънкласни дейности, ако не работят по проекти. Този факт е много тревожен, тъй като извънкласните дейности развиват определени способности, свързани с образователната и социална интеграция и правят училището място, привличащо децата. Част от училищата бенефициенти сътрудничат с Център „Амалипе“ по няколко големи проекти и това е най-честият партньор и водеща организация в проекти за образователна интеграция. Друг тип проекти, по които се финансират дейности за образователна и социална интеграция са програми на структурните фондове, които бенефициентите оценяват като сложни за администриране.

V. РЕЗУЛТАТИ ОТ ТЕРЕННОТО ПРОУЧВАНЕ

В рамките на мониторинга бяха проведени преглед и анализ на документацията по 29 проекта, подкрепени в рамките на конкурсната процедура, както и бяха посетени по места екипите на 15 проекта, за да се извърши дълбинно изследване сред тях. Екипите на проектите, с едно изключение, се отзоваха и не бяха срещнати трудности по логистиката и осъществяването на работни срещи и проверка по мониторинга. В тази част ще бъдат представени резултатите от посещенията по места и основните изводи във връзка с оценката на КП 33.10-2012.

❖ **Проект „Ефективна и пълноценна образователна интеграция на децата от ромски произход чрез иновативно мотивиране на родителите им“ на Община Берковица в партньорство с Обществен съвет по образованието (ОбСО) – Берковица**

Проектът има за цел създаване на комплексна среда от подкрепящи мерки за улесняване на образователното и социално интегриране на децата от ромски произход и техните семейства. Основният проблем, който се решава от проекта, е осигуряване присъствието на децата от отдалечения ромски квартал «Раковица» в приемните детски градини на гр. Берковица. Чрез основните групи дейности: “Образователни и мотивационни дейности, свързани със задържането на децата в детските градини”; “Работа с родители”; “Работа в общността” и “Осигуряване на информираност и публичност по проекта”, ще се апробира иновативен подход за информиране и мотивиране на родителите за промяна и утвърждаване на позитивно отношение и поведение в посока присъствие на децата им в приемните детски градини и пълноценно участие в образователните и възпитателни процеси. През времето на пътуване на децата от отдалечения ромски квартал, те са придружавани от медиатор (педагог) и от поканен (за деня) родител, на които са предоставени информационни материали по критични бъдещи заплахи за децата като трафик на хора, дрога и проституция. Очакването е различните придружаващи родители да споделят в общността идеите от преживяната сутрешна беседа. Допълнителна «стационарна» дейност е планирана за реализиране в наличните обществени помещения в квартала, където с помощта на опитния партньор на проекта (Обществен съвет по образованието /ОбСО/ – Берковица), ще бъдат реализирани конвенционалните “Работа с родители”и “Работа в общността” с дидактични материали, собственост на партньора.

Дейностите по проекта предвиждат работа с ромски деца на възраст 5 и 6 години (подготвителните групи в детските градини) и се реализира в рамките на 10 месеца. Изборът на тази възрастова група е продиктуван и от факта, че тя се разглежда като един от преломните моменти в психическото развитие на човека. Психичните изяви на децата в тази възраст са преходни и противоречиви. Затвърждават се първите стъпки на осъзната самостоятелност, съчетана с неукрепналост, чувство на безпомощност и желание за самоутвърждаване. Децата воюват за доверие, мотивираност, интерес към дейността, познавателна активност.

Липсата на детска ясла и детска градина на територията на ромския квартал „Раковица” и невъзможността за по-голямата част от родителите да изпращат децата си в общинските детски заведения, е предпоставка за допълнителни трудности в описания по-горе преходен период.

Втора основна целева група са родителите на деца от ромски произход на възраст 5 и 6 години. Изборът на тази целева група е обоснован от факта, че родителите имат еднолична решаваща роля за приемане на възможността децата им изобщо да посещават детските заведения.

Допълнителна целева група са родителите и децата им от български етнически произход, които са в пряк контакт с децата от основната целева група – на територията на детските градини.

Интегрирането на децата от ромски произход е двупосочен процес, който изисква адекватно поведение и от „приемащата страна”. В този контекст родителите по принцип са потенциален проблем, поради утвърдения им светоглед и ценностна система.

Основната работа е насочена към развитие на уменията на децата за общуване и комуникация, която е основен проблем, предвид специфичните особености на езиковата среда, в която живеят. Вниманието е насочено към развитие и утвърждаване на ресурсите и потенциала на отделното дете, а не към неговите дефицити, което ще спомогне формирането на умения за общуване, за водене на спор и за решаване на конфликти.

Очаквани резултати от проекта са:

- Перманентно присъствие на над 30 деца (на възраст от 5 до 6 години – задължително подлежащи на обучение в подготвителните групи) от ромския квартал «Раковица» в приемните детски градини на гр. Берковица.

- Повишена информираност и подобрена ангажираност на ромските семейства към посещаемостта на децата в детската градина и техния успех.
- Промяна на нагласата на родителите, за приемане на възможността децата им да посещават детските заведения в града.
- Повишена социална адаптация в условията на мултиетническа среда, спомагаща за развиване на чувството за успех на детето в детската група.
- Наличие на методология за превенция на рисковото поведение.
- Повишена толерантност, приемане и съпричастност.

Посочените очаквани резултати кореспондират с очакванията на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в следните посоки:

- Балансирано разпределение на децата от ромски произход в приемните градини;
- Осигурени ефикасни мотивационни дейности, спомагащи за задържането на децата в приемните детски градини;
- Създаване на благоприятна среда и доверие на родителите на децата от ромски произход, които са интегрирани в приемни детски градини към институциите;
- Повишена успеваемост на ромските деца и учениците в образователния процес;
- Участие на родители роми в УН (*очаквано бъдещо включване*).

Това е първи проект на Община Берковица, подаден в ЦОИДУЕМ, а информацията за конкурсната процедура е почерпана от интернет. Проектът, който впрочем е най-високо оцененият проект по време на процедурата по оценяване на проектните предложения по КП 33.10-2012, е реализиран изцяло в съответствие със заложения план и е постигнал напълно заложените цели. Документалното и теренното проучвания показва, че проектът не случайно е получил високо оценка – той е реализиран от силно мотивиран екип, с опит в осъществяването на проекти, който планира прецизно своята дейност.

Проектът изхожда от една огромна потребност на децата в предучилищна възраст – нередовни посещения и факта, че дори тези, които са записани, не посещават редовно занятия. Повечето от децата биват записани, но не посещават редовно. Според екипа на проекта, за ромските деца трябва да има стимул, като например награди и подаръци, за да посещават. Също според наблюденията на екипа, за родителите е по-

удобно предучилищната подготовка да е в детските градини, тъй като в училищните е по-сложно, защото може да няма целодневна организация.

Въпреки трудността на работата с родители по принцип, екипът на оценката смее да твърди, че проектът е постигнал заложените цели – родителите са въввлечени в процеса с посредничеството на опитен медиатор-педагог. Медиаторката е говорила с родители, родителите имат нужда от обяснения, независимо, че са възрастни. Много успешна е работата на медиаторката, българска учителка, която познава много добре ромите, работила е в училище дълги години и познава хора от махалата. Родителите са сигурни в екипа на проекта, приемат медиаторката и няма проблем в реализацията на дейностите. Те не само са участвали активно и оценяват високо проекта, но биха искали да има продължение с подобни дейности.

Родителите от своя страна оценяват високо факта, че в детските градини има целодневна организация. Родителите са наясно с целите и дейностите по проекта, което в много случаи е изключение. Едновременно с това остават проблеми с родителите – като например, че не се съобразяват, че децата трябва да учат, вземат ги със себе си по пазари, когато пътуват, и не проявяват достатъчно сериозно отношение към процеса на обучение. Остават изводът и проблемът, че трябва повече работа с родители и дейности в тази посока.

Проектът е реализиран балансирано и без проблеми. Дори и реализацията на проекти като този не дават равен старт на ромите с българчетата, защото самите родители не създават навици за говорене на български, а майчиният език е ромски. Дори и да научат думи, може да не го говорят правилно.

Проектът, който в голяма степен е за достъпа на ромски деца от махалата до образование е де факто проект за физическото им извозване до образователни институции. В този смисъл той директно адресира стратегическата и главна цел на КП 33.10-2012. В предходни години добър пример в тази посока е даден от фондация „Наангле“, която осигурява извозване на деца от ромските махали по десегрегаторски проекти, а в същото време кметът на общината е осигурил транспорт за българските деца. Изводът, който прави екипа на проекта, че проблемът за достъп до образование в такива географски територии е общ и следва да се помисли за стратегия, адресираща български и ромски деца.

Колкото можем да считаме този проект за успешен, толкова можем да изведем проблема с неговата устойчивост, тъй като след приключването му малка община с ограничени ресурси като Берковица не може да го продължи, и към момента на

оценката децата не се извозват, няма работа с родители, няма други стимули за ромските деца. Родителите търсят индивидуални решения – самообезпечаване чрез наемане на превоз за своите деца индивидуално, като например няколко ромски семейства наемат такси. Но по-бедните роми нямат тази възможност.

Изключителната ангажираност на общината бе засвидетелствана чрез присъствие на срещата ни и от страна на ресорния заместник кмет, който сподели, че няма пари за извозване на децата, общината е бедна и няма перспектива за решение (нямат дори транспортна фирма с капацитет за извозване, трябва да се наема от друга община).

Препоръките, които са отправени към стратегическите дейности и програми на ЦОИДУЕМ са: да се обхващат не само 4-6 годишни, а още 3 годишни деца, за да се научат да ходят на детска градина от 3 години и да се извозват. Също и да има подаръци, тъй като стимулт е много важен („Винаги питат дали има подарък преди да ги запишат“).

В заключение можем да кажем, че този проект, реализиран в максимална степен е с най-висока оценка. ЦОИДУЕМ би могъл и да помисли за развитие на трайно партньорство с община Берковица, при развитие на други проекти и програми на местно ниво.

❖ **Проект „Децата“ на Целодневна детска градина №6 „Щастливо детство“, гр. Благоевград**

Това е първият спечелен от детска градина проекта към ЦОИДУЕМ, след общо три кандидатствания. Това, което ги е затруднило при кандидатурите, е подготовката на финансовата част, която не е била правилна в първите две кандидатури.

Проектът цели създаване на ефективни инструменти за образователна интеграция —чрез извършване на дейности, свързани с обучение на деца от ромски произход за ефективното им включване в образователно-възпитателния процес в училище; поддържащо обучение – месечни работни срещи с родителите на децата от целевата група; мероприятия, развиващи и съхраняващи културната идентичност на целевата група чрез създаване на ателие „Празници в къщи и в детската градина“; дейности с родители – подбор и определяне на лекторите за обучение в „Училище за родители” - лектория с родители от ромски произход – изработване на образователни материали.

Методите за ръководно изпълнение на проектните дейности са успешно прилагани от ЦДГ № 6 „Щастливо детство” в хода на изпълнението на друг проект по оперативни и общински програми.

При изпълнението на настоящия проект, ЦДГ № 6 „Щастливо детство” използва вече утвърдени методи на работа. Представената методология е интегриран, последователен и системен подход от необходимите методи, които осигуряват сигурна и успешна реализация на дейностите, съгласно предварително планираните цели и резултати на проекта.

При изпълнение на различните дейности по проекта се прилагат следните подходи:

Дейност 1 – Педагогически подход при провеждане на допълнителна подготовка;

Дейност 2 – Организиране на дейности, обединяващи общността и малцинствата при осъществяването на дейността, заложен в предложения проект;

Дейност 3 – Приложен подход за групови занимания и обучения на родители;

Дейност 4 – Осигуряване на пълна прозрачност при изпълнение на проекта чрез информационни събития, медийни инициативи, визуализация на проекта.

В дейностите са включени като целеви групи 30 деца и 30 родители.

Проектът е реализиран изключително успешно, управляван балансирано и концептуализиран на базата на дългогодишния опит на настоящата директорка и ръководител на проект. Впечатление прави, че в ЦДГ № 6 „Щастливо детство”- Благоевград ежегодно се изготвя план за работа с децата и семействата от ромската общност. Детската градина е ситуирана в близост до махали, а населението и децата в нея са смесени. Организацията на средата в цялата детска градина е насочена към всички деца и създава условия за съвместна дейност и комуникация. В образователно-възпитателната работа екипът насочва усилията си към формиране на умения и способности у децата да общуват в интеркултурна среда, да осъзнават своето място спрямо другите, да приемат културното различие, да проявяват солидарност и толерантност. Организираните се дейности (празници, състезания, изложби) съвместно с родителите, което засилва връзката с ромските семейства и активното им участие в живота и дейността на детската градина. Изповядван принцип на директорката, който успешно е реализиран и в работата по проекта е „като прекрачат прага всички са равни, няма разлика“. Екипът на оценката се съгласява, че в много случаи „специалният“ подход носи повече вреди, отколкото ползи, а подходът, който третира и обхваща всички на общо основание е по-резултатен. Ето защо в проекта успешно се въвличат

ромските родители, но и българските родители, получава се добра смесица с добри резултати.

Дейностите се реализират в две основни направления: училище за родители, при което екипът на проекта са изнасяли лекции на младите роми; втората дейност – подготовка на празници с децата, родителите са били много горди от това. При българите родители няма проблем за сътрудничество с ромите, защото са много отворени.

За изпълнители на дейността с обучението са наели Дружество „Пан“, след проучване на опита им.

Екипът е мотивиран и опитен – работил е по проекти на „Стъпка по стъпка“, сътрудничат с ЮЗУ „Неофит Рилски“, както и с общината. Прави впечатление, че екипът не гледа формално на своята педагогическа работа, а работи за кауза. Показател за това е факта, че наблюдават децата, които минават през детската градина до всички нива на образование, а дори и след това. Те споделят, че всички деца, които минават през детската градина, продължават средно образование, има и единици, които учат висше. Има хора, които не успяват – това е заради семействата, които са ги ангажирали в други дейности (гледане на деца, детска заетост и др.).

Децата от ромски произход получават равен старт с българчетата – по наблюдение на педагозите, ромите излизат на едно и също ниво с българчетата, има деца, които даже са по-добри. Родителите са много амбицирани. Педагозите споделят, че дори не работят толкова по ромския език, а по изчистване на диалекта на българския, както и при някои други деца от български произход.

Генералната препоръка на екипа е програмите и проектите на ЦОИДУЕМ да са за работа с родители, защото „ако родителят е мотивиран, няма да има никакви проблеми“.

Оценителите поставят висока оценка на проекта, който може да бъде използван като модел за работа чрез „общ“ подход, ангажиращ на равна основа ромски и български деца и родители в разнообразни дейности, които водят до ефективна интеграция.

❖ **Проект „Подавам ти ръка – при нас ела!“ на ЦДГ „Българче“, гр. Враца в партньорство със сдружение „Нов път“- Хайредин**

Проектното предложение предвижда съвместни дейности на ЦДГ „Българче“ и сдружение „Нов път“ за допълнителна подкрепа на ромски деца за равен старт в

училище; създаване на благоприятна образователна среда за новооткрита целодневна група за 27 деца за пълноценното им интегриране, съвместни дейности с родители на ромски и български деца за мотивация на родителите на ромските деца да ги довеждат редовно на детска градина; обучение на учители за изграждане на сътрудничество със семейството за позитивна среда; мониторинг и оценка на проекта, публичност и информираност за проектните дейности.

Дейностите с децата ще се провеждат в смесени по етнически признак групи с цел опознаване, излизане от социалната изолация на филиалната детска градина и подпомагане на интеграцията на ромските деца.

Дейностите с родителите целят да ги приобщят към процеса на десегрегация, да ги мотивират за редовно посещаване на детската градина, да участват в застъпнически кампании сред общността, да се привлекат още активни родители от общността в училищното настоятелство.

В ЦДГ ”Българче”, филиал кв. Кулата, се възпитават и обучават 72 деца на възраст от 3 до 7 годишна възраст, в това число 56 деца от ромски произход, представляващи целева група по настоящия проект. От тях 18 деца не посещават редовно детската градина поради бедност и незаинтересованост; 12 деца чиито родители са в чужбина; 16 новозаписани деца непосещавали детска градина поради липса на места; 18 деца изоставащи в подготовката за училище, 21 деца от многодетни семейства. Децата са разпределени в две целодневни групи. От три учебни години във филиала се превозват с безплатен превоз и децата от съседното с. Нефела. Към момента на кандидатстване те са 24. Благодарение на ефективно проведена кампания по предишен проект „Растем заедно” беше повишен обхватът на децата, но остана проблема за задържането им в детската градина и осигуряване на нови места за новоприетите деца. Предстои оборудване и създаване на благоприятна образователна среда в наскоро ремонтирани помещения, намиращи се в сградата на бившето училище в с. Нефела. Филиалната детска градина се намира в квартал с предимно ромско население и висока безработица. Село Нефела е също населено място с предимно ромско население и нисък социален статус.

Целева група по проекта са 20 родители на деца – в т.ч. 18 родители на нередовно посещаващи детската градина и 2 родители от ромски произход, членове на училищното настоятелство с лидерски позиции сред общността.

Непреки участници в проекта:

- 60 родители не- роми от централната детска градина;

- 21 учители и помощник възпитатели;
- 58 не-ромски деца включени в изпълнението на дейностите;
- 5 доброволци от ромски произход от сдружение „Нов път”

Първо бихме искали да декларираме високата оценка по всички показатели за този проект. Втората бележка е, че най-големите проблеми на ромското население в този регион и особено в обхванатите села, са свързани с факта, че са социално слаби и изключително бедни. Тук няма проблеми с езикова бариера или мотивация децата да посещават училище, а става дума за много по-фундаментални проблеми, свързани с липсата на икономическа активност и социална интеграция.

Високо се оценяват както от екипа, така и от родителите дейностите, свързани със самите родители – подготовка и празнуване на Гергьовден и пролетния празник.

Родителите са ангажирани във всички етапи на проекта, екипът на проекта е ангажиран и добросъвестен и в този смисъл проектът е резултатен. И в този проект е проучвано както българското, така и ромското културно наследство.

Децата от групите на 5-6 годишните са помагали на родителите, а родителите са се чувствали горди от това, че са им обърнали внимание.

Най-фундаменталния проблем, произтичащ от тежкото социално положение на семействата е таксата за детската градина. Има случаи на неплащане на такса дори за повече от една година, но децата не биват спирани, особено 5-6 годишните. Проблемът се решава и чрез разчистване на таксите поетапно. Учителите виждат и разбират, че няма как и не спират децата.

На фона на тези фундаментални проблеми, екипът реализира проекта и наблюдава на индивидуалната работа. Затрудненията са при български език и литература, и подготовка за четене и писане. Работи се по график.

Учителите смятат, че децата във филиалите на градината в селата са отворени, нещата там стават много лесно, детето е отворено и готово да учи, те са будни деца. Срещат проблеми при изговор на думи и диалектни форми. Няма пропаст между тях и българското дете, те имат фантазия и желание да говорят. „Те са богати по друг начин. Тук, Враца, българските деца са много задоволени, модерните деца са презадоволени и искат, модерното дете е друго“, споделя една от учителките, ангажирани в екипа на проекта.

Похвално е, че продължават дейности и след формалния край на проекта, като индивидуалните консултации, работа с родители, общи срещи, празнуване на празници, проучване на културното наследство.

Екипът няма проблеми при реализация на проекта, той се управлява и администрира плавно. Много полезно е било мониторинговото посещение, извършено от ЦОИДУЕМ. Представители на ЦОИДУЕМ също са посетили и организираното от тях обучение на родители.

❖ **Проект „Да учим заедно, за да сполучим” на Основно училище „Свети Климент Охридски” в партньорство със сдружение „Амала - Приятели”, гр. Дупница**

Проектът работи в посока образователна интеграция и създаване на условия за равен достъп до качествено образование за ученици от ромски произход в класове със смесен етнически състав. За увеличаване на мотивацията на родителите на ромските ученици, за подпомагане и подкрепа на децата им в учебния процес и извън него, чрез включването им в Обществен съвет, в съвета на училищното настоятелство и др. мотивиращи дейности за подкрепа на учениците за редовна посещаемост в училище и продължаване на образованието им. Проектът създава условия за самоподкрепа от страна на родителите, насърчаване на доброволчеството и по-активното им участие както в обучението на техните деца, така и в осъзнаването на необходимостта от учене през целия живот за самите тях, с цел промяна на обществените нагласи в посока по-голяма толерантност спрямо децата от малцинствените етнически групи. Проведени са няколко модулни съвместни обучения на родители и учители, работещи с ромски ученици с цел осъществяване на по-добра комуникация между двете страни, превенция на отсъствията от учебните часове и респективно отпадане на учениците от основния етап на образователната система. Увеличено е времето прекарано в училище и в извънкласни занимания. В рамките на проекта в края на учебната 2013г. за успешно представилите се ученици е организирано „Зелено училище”. За да се преодолеят икономическите и социални заплахи от отпадане от образователната система е важно да се създадат трайни механизми за осъществяването на образователната интеграция и създаване на условия за равен достъп до качествено образование за ученици от ромски произход, създаване на предпоставки за успешна социализация както на учениците, така и на техните родители, чрез насърчаване на партньорствата между училището, местната власт и НПО-сектора.

Целевата група, която е включена пряко от проекта е:

- 136 ученици от ОУ „Свети Климент Охридски” от II до V клас
- 43 ученици от ромски етнически произход от II до V клас

- 93 ученици не роми от II до V клас
- 43 родители на ромските ученици от II до V клас
- 10 родители на ученици не роми
- 8 учители работещи с учениците

Проектът е успешен не само по отношение на реализация съгласно предварително заложения план, но и като изключително рядък пример на дълготрайно и плодотворно сътрудничество между училищната институция и местната ромска общност в лицето на неправителствената организация партньор и цялата местна общественост. Училището реализира и други проекти в сътрудничество със сдружение „Амала“.

Главната цел, за която работи проектът е де се внуши, че децата са част от училището и те трябва да се чувстват пълноценни. В движение са измислили какви дейности да имат. Много са позитивните примери на деца, които в резултат на включването си в дейностите по проекта са променили самочувствието си и самооценката си.

Най-големите проблеми, с които се сблъскват в работата си все пак не произтичат от етническият характер на общността, а от социалния – така например ромите от махала Ценеви са в съвсем друго положение, в сравнение с тези от Гиздева махала, с които се работи изключително трудно. Най-тежки и сериозни проблеми идват, когато едно дете не идва и казва, че трябва да ходи на работа. Ето защо екипът смята, че трябва да се работи за механизъм за въздействие върху деца и родители, или дори са готови да работят по проекти с експериментален характер, които третираат ромската общност по специфичен начин.

Деца показали добро желание и добри резултати, както и добро отношение към другарите си. Това е награда за участвалите деца. Има и деца, които не са повишили успех, но са излезли от махалата. Екипът и целевите групи биха желали да се повтори и „Зеленото училище“ в Добринище, включително и работна програма. „Има смисъл от такива дейности. След като усетят внимание и нормално отношение, се отпускат“, споделя координаторът на проекта.

Проблеми с родители – не достатъчна заинтересованост. Когато са работили само с „Ценеви“, това са хора от работническа среда, с редовен трудов живот, съдействали са с ромски организации, правили са срещи с родители в сътрудничество с ромски организации. Сред хората от Гиздева махала се среща голяма

незаинтересованост. Полагат усилия да направят добри контакти с хора там от 2 години, да за разберат родителите, че трябва да се интересуват от своите деца. За тях присъствието е икономическа величина, за тях по-големите деца са работна ръка, по-големите носят отговорност за грижите за малките деца. Използват и здравните медиатори при работата с общността.

След 5-6 клас започва проблем с отпадането, въпреки че при Ценеви има само отделни случаи след 7 клас, по други причини, а не социални проблеми. В училището са предприели друг ход, който натоварва бюджета им – имат деца на полуинтернатни групи и раздават храна на децата, успяват да ги задържат в училище. Няма нищо за сметка на родителите. Има и предучилищна подготовка, там около 50% от децата са от ромски произход. За съжаление има 20-25% от децата, които започват първи клас, без да са получили предучилищна подготовка. Случва се да идват деца, които не могат да пишат в 5-6 клас.

Екипът работи с лекота по проекта и няма трудности. Работили са по по-тежки проекти, например по Структурни фондове. И тук след срещата с екипа се налага извода, че проблемът е повече социален, отколкото с етнически характер. Проектът е не само изключително успешен, но той може да бъде даден за пример по редица показатели – добър и ефективен модел, включване на широк диапазон от целевата група, устойчивост на сътрудничество с местната общност и ангажиране и доверие от страна на родителите.

❖ **Проект „Пълноценна образователна интеграция за децата от ОДЗ “Радост”, гр. Елин Пелин**

Проектът се реализира от детската градина, чиято основна цел е пълноценна образователна интеграция, десегрегация на ромски деца от гр. Елин Пелин. По проекта са обхванати 30 деца за учебната 2012/2013 година. Включени са наставници от общността, които отговарят и се грижат за всекидневното присъствие на децата, работа с родители, семействата им, работа с учители, с ръководството на детската градина.

Реализирани са работни срещи с родители, ромските семейства от ЦДГ, както и са привлечени неформални лидери от ромската общност за подкрепа и популяризиране на дейностите от проекта. В проектното предложение предвиждаме и работни срещи с екипа на проекта за по-ясна организация и синхронизация на дейностите в самата детска градина с текущите задачи на проекта. Важен инструмент в процеса на интеграция на децата от ромски произход е допълнителна работа за пълноценното им

включване в училище; закупуване на учебници, тетрадки; активна работа с родителите – семинари, лекции, беседи и др.

Екипът разчита, че допълнителните занимания с ромските деца повишават техните знания и умения в подготвителната група, формира интерес към ученето, увеличава техните самочувствие и увереност.

Целите на проектното предложение са в синхрон с общите и специфични цели от Насоките за кандидатстване на КП 33.10-2012. Основна цел е осигуряване на равен достъп до качествено образование на деца от малцинствата, повишаване нивото на подготовка на децата включени в проекта, мотивиране на ромските родители, техните семейства за осъзнаване нуждата от образование. Проектното предложение постига общата и специфичните цели на програмата чрез предприемане на мерки за обхващане на децата от етнически произход в предучилищната институция/ допълнителна подготовка за първи клас, мотивиране на родителите за преодоляване на образователната изолация и т.н./; чрез пълно обхващане на децата, включително и на тези от етнически произход в задължителните подготвителни групи /класове/ за приобщаването им към българската езикова среда и осигуряване на равен старт при постъпване в училище.

Преки участници в проекта са:

- 31 ученици от ромски произход. Изборът на преки участници е според успешното мотивиране на родителите да участват и подкрепят нашия проект, като запишат децата си в детската градина.

- Родителите - 31 човека, с които се провеждат периодични срещи за мотивация и помощ на учениците в учебния процес.

Непреките участници са:

- представители на местната общност ,останалите деца и родители, учителите от детската градина, представители на общината, инспектората по образование и други заинтересовани страни. Периодично се предоставя информация за реализирането на дейностите по проекта, с цел популяризирането на процеса на десегрегация на ромските ученици.

Подходите за работа по всяка една от дейностите са следните:

- Дейност 1 – Прилагане на подход за доброволно участие и работа в екип.
- Дейност 2 – Мотивационни кампании, срещи с родители. Преодоляване на социалните пречки чрез закупуване на учебни пособия съобразно интересите на децата.

- Дейност 3 – Прилагани методи, включително и педагогически в провеждането на беседи, разговори, демонстрации, ролеви игри, групова работа, ситуационни методи, обмяна на опит.

- Дейност 4 – Подходите за работа, прилагани в дейността, използват разнообразни методи за информиране и публичност на проекта

Формално проектът е реализиран в пълна степен съгласно заложения предварителен план - всички участват с готовност, има баби ромки, които са споделяли знания, всички участват в концерта. Това, което е затруднило екипа е воденето на документацията и администрирането на проекта, а при отчитането са се сблъскали с доста работа. Същевременно, екипът признава, че проектът е лично усъвършенстване, един плюс, по-различно е от ежедневието, и особено нужен за ромското население.

Препоръката, която екипът отправя е да има план програма за работа с ромските общности.

❖ **Проект „Да спортуваме и да се опознаваме заедно” на Професионална гимназия по селско стопанство „Св.Климент Охридски” в партньорство с фондация АДРА България – клон Кюстендил и ОУ „Иван Вазов”, кв. Изток, Кюстендил, гр. Кюстендил**

Проектът се реализира в град Кюстендил, като събира заедно ученици от ромското сегрегирано училище в квартал „Изток” - ОУ „Отец Паисий” (партньор в проекта) и ученици със смесен етнически състав от кюстендилски техникум, към който има голям интерес от страна на ромските ученици, завършващи основно образование. Включването на бъдещи български съученици на ромските ученици в летните занимания и специално в Седмицата на межкултурното общуване и в обучението „мултикултурно образование” допринася за създаването на по-благоприятен учебен климат за интеграция на ромските ученици. През първия срок се извършва вътрешен мониторинг и организира провеждане на допълнителни занятия с изоставащи ученици в сформирана смесена група. През цялото времетраене на проекта се провеждат образователни и мотивационни дейности, работи се с родители и се привличат и включват хора и доброволци от общността, като се популяризира проекта. Чрез забавните (обучителни по цел) занимания – игри и състезания, се разнообрази лятната ваканция на ромските ученици, те се сближават в извънучилищна среда с бъдещите им български съученици в съвместни занимания и състезания.

Допустимата целева група от 70 ученика е базирана на предварително проведено проучване на желанието на ромски ученици от ОУ „Иван Вазов” да продължат

образованието си в ПТСС като приемно училище. Към тази група може да се добавят още минимум толкова очаквани участници в масовите дейности на проекта – Седмицата на межкултурното общуване и Спортния празник и така директните ползватели на проекта са около 150 ученика.

Предполагаемият брой на непреките участници в проекта е около 150-200 души.

Специфични цели на проекта:

1. Постигане на опознаване и сближаване между учениците със смесен етнически състав в училището с интегрирано образование и децата, на които предстои влизане в интегрирано обучение, досега обучавани сегрегирани в ромския квартал „Изток” на Кюстендил - за успешна социализация на ромските ученици.
2. Постигане на опознаване и сближаване на родители от различни етноси - за създаване на благоприятен училищен климат в приемното училище за ромските ученици, включване на ромски родители в училищната дейност (и чрез влизане в Училищното настоятелство) и подпомагане на образователната интеграция
3. Повишаване на съществуващите и създаване на нови умения и компетентности – като допълнителна подкрепа за изравняване на стартовите позиции на ромските деца в образователната система и за подкрепящо обучение на изоставащи ученици за задържането им в образователната система
4. Засилване на уменията за межкултурно общуване на ученици от ромски и друг етнически произход, участващи в проекта – за увеличаване на мотивацията им за посещаване на училище
5. Сближаване и подобряване на общуването между учителите от партниращите училища за съвместна работа по постигането на образователна интеграция на ромските ученици

Проектът е реализиран в най-общи линии съгласно предварителния план, но партньорството с „АРДА“ не се реализира по очаквания начин и дори тези партньори не предоставят отчети за работата си (въпреки факта, че именно от тази организация произтича първоначалният тласък за написване на проекта). Екипът е работил съгласно плана и дейностите са адекватни на заложените цели на КП 33.10-2012.

Проблемите, от които изхожда проекта, са свързани с това, че след 2005 г. гимназията постепенно се превръща в „циганско“ училище, в което продължават най-слабите ученици момчета от ОУ „Иван Вазов“ в квартал „Изток“, докато момичетата посещават текстилното училище, а по-силните ученици – икономическия техникум.

През 2012/2013 например 80% от учениците са от ромски произход. Позитивен знак е, че не съществуват проблеми между българчетата и тях. Проблемите идват от ниските оценки, с които постъпват (3,20-3,30) и затова е необходимо с тези слаби ученици да се провеждат по-сериозни занятия. За тях българският език също е проблем. В рамките на трите часа от общообразователната програма няма време за български език, затова екипът счита, че са необходими допълнителни малки стъпки – по проекти, допълнителна работа. Друг сериозен проблем е отпадането – завършват малко ученици. Например започват повече от 20 души в един клас, а завършват 13-14, над 50%. Първата година в 9 клас отпадат най-много. Понякога отпадат и в 12 клас. Въпреки проблемите екипът е мотивиран да работи и има индивидуален и професионален подход към учениците.

Що се отнася до седмицата на Седмицата на межкултурното общуване и Спортния празник, в хода на проекта е решено тя да се проведе в ОУ „Иван Вазов“, защото повечето деца са там. Освен включените деца по проекта, имало е много други деца, които не са включени и така са обхванати много повече деца от заложения брой.

Екипът е идентифицирал проблем и с родителите, затова препоръчват да има програми и проекти, в които да се включат родителите.

Проектът получава добра оценка. Той е първи проект, финансиран от ЦОИДУЕМ, сътрудничеството с които е високо оценено. Екипът е срещал разбиране и е получавал разяснения.

❖ **Проект „Обединение” на ОУ „Васил Левски”, с. Литаково**

Описанието на проекта звучи твърде общо: „По проекта ще бъде тествана иновативна система за образователна интеграция на деца от ромския етнос, включена в политиките и мерките, прилагани от местната власт, осъществена с подкрепата на родителите. Ще бъдат изследвани съвременните ромски ученици и родителите им от малкото населено място - с. Литаково, общ.Ботевград. Ще се изготвят индивидуални планове за работа. Освен това ще бъдат идентифицирано Училищно звено за образователна интеграция на учениците от обособения ромски квартал, в което ще вземат участие всички заинтересовани страни – местна власт, родители и държавни институции. В рамките на реализирането на проекта, целта на тази структура ще бъде консултативна и контролна по отношение изпълнението на проектните дейности, индикаторите и резултатите. Предвидени са и дейности за мотивиране на родителите

да оказват подкрепа на децата за продължаване на образованието. Ще се създадат условия за самоподкрепа от страна на родителите, насърчаване на доброволчеството и по-активното им участие както в обучението на техните деца, така и в осъзнаването на необходимостта от учене през целия живот за самите тях. Предвидено е и въвеждане на система от стимули за учениците, показващи напредък и отлични резултати, както и подкрепа за семействата им при осигуряване на присъщите помагала за един ученик. За да се преодолеят икономическите и социални заплахи от отпадане от образователната система на учениците от малките населени места, живеещи в обособени ромски квартали е важно да се създадат трайни механизми за осъществяване на образователната интеграция. За да се включат родителите - ще се насърчат партньорствата с местната власт и държавни институции, с цел гарантиране правото на равен достъп и създаване на предпоставки за успешната социализация, съхраняване на културната идентичност и изграждане на взаимно уважение, толерантност и разбирателство. Ще се популяризира проекта чрез висока степен на информираност, публичност, както и чрез подкрепата на ЦОИДУЕМ.“

Подходите за работа по всяка една от дейностите са следните:

- Дейност 1 – Прилагане на подход за доброволно участие и работа в екип.
- Дейност 2 – Анализ и обобщение на нуждите и очакванията на учениците и техните родители.
- Дейност 3 – Преодоляване на социалните пречки чрез закупуване на учебни пособия съобразно интересите на децата.
- Дейност 4 – Прилагани педагогически методи в провеждането на беседи, разговори, демонстрации, ролеви игри, групова работа, ситуационни методи, обмяна на опит.
- Дейност 5 – Подходите за работа прилагани в дейността използват разнообразни методи за информиране и публичност на проекта.

Чрез проекта ще бъдат разрешени проблеми, породени от липсата на мотивация сред учениците от малцинствата, социална изолация на семействата от ромски произход, както и липсата на учебно-технически средства, учебни помагала, нужни за продължаване обучението и в средната образователна степен.

Целевата група, която ще се възползва пряко от проекта е съствена от 30 деца, ученици, и 30 родители.

За оценителите на проекта, съществува генерален проблем с общо поставените цели, формулирани твърде амбициозно и при липса на конкретика. Следващ проблем е изборът на участници. Вместо да бъдат идентифицирани по-проблемни ученици, които да бъдат включени в проекта, екипът залага на включване на „по-интелигентните роми“, по 5-6 родители от клас, които спадат към „елита“ и могат да влияят на другите, които са по маргинализирани. Така се ангажират необходимия брой родители, но от тези, които са добросъвестни и отзивчиви. Остава проблемът какъв ефект има върху тези, които са маргинализирани и застрашени от отпадане – родители на непосещаващи деца, предимно от многодетни семейства.

Самите педагози посочват, че няма проблем с децата – много от тях са добри ученици, с амбиции, които продължават образованието си. Например, ромско дете е успяло да влезе в природо-математическата гимназия в Ботевград след доста голяма конкуренция. Проблемно звено в този смисъл са родителите, които трябва да се ангажират, да видят, че децата са им значими, да бъдат мотивирани. Затова екипът твърди, че родителите са непрекъснато канени на състезания и други мероприятия. Родителите от своя страна са доволни, защото оценяват, че учителите правят всичко възможно за социализацията на децата им. Учителите още смятат, че моделът на родителските срещи е *демоде* – родителите мислят, че ще ги критикуват, освен това предпочитат индивидуални разговори. Затова педагозите прилагат по-нови форми и индивидуална работа.

Според оценителите, все още стои предизвикателството за включване на по-изоставащите или по-маргинализирани деца, към които трябва да бъдат насочени усилията.

За екипа този първи, финансиран от ЦОИДУЕМ проект, е опит, който ще стане основа и за други кандидатствания. Представители на ЦОИДУЕМ са провели мониторингово посещение и са имали възможност да наблюдават мероприятие. Проблем за екипа е било отчитането и бумажината при него. В този смисъл те препоръчват по-леки процедури за отчетност и доказателствен материал.

❖ Проект „За да имат децата ни криле и корени“ на Целодневна детска градина №5 „Дъга“ в партньорство с Обществен съвет по образование (ОбСО) – Алтернативна Монтана, гр. Монтана

Проект „За да имат децата ни криле и корени“ е насочен към прилагане на адекватни подкрепящи услуги за подпомагане на социалната интеграция на децата от

ромски произход и техните семейства и създаване на стимулираща образователна и предметна среда. Екип от високо квалифицирани специалисти от сдружение “Обществен съвет по образование (ОбСО) – Алтернативна Монтана” безвъзмездно съставя гъвкав набор от програми за работа и ги реализира в поредица от съответни дейности. В рамките на проекта е изготвен технологичен диагностичен модел (вход – изход) за обследване на целевите групи. На база резултатите от входно ниво ще бъде изготвен индивидуален план за корекция и компенсиране на наличните дефицити при децата. Планът включва обучителни техники, чийто резултат е насочен към покриване на Държавните образователни изисквания (ДОИ) по отношение овладяване на българския език, подобряване на общуването (вкл. музикалната култура), за успешно училищно обучение. Основните дейности са извършени в условията на мултиетническа среда в съответната възрастова група. Специалисти с многогодишен опит подпомагат процеса на социализиране на ромските семейства като прилагат интерактивни методи за работа в група и използват съвременните информационни технологии. Дейността се осъществява в учебен кабинет на детската градина. Дидактичната база е обогатена със средства от проекта. Програмата обхваща период от 10 месеца.

В дейностите е включен представител на ромската общност като медиатор, опосредстващ връзката на детската градина със семействата. Преките ползватели на алтернативните услуги, заложили в проектното предложение, ще бъдат 26 ромски деца и техните семейства. Децата са от 3 до 6-годишна възраст, недостатъчно владеещи български език. Непреките участници са около 100 деца от български етнически произход и техните родители.

Опитът сочи, че тези деца притежават недостатъчен речников запас от думи, неправилна граматичност на изказа, недоразвита синтактична конструкция. Посочените проблеми са твърде характерни за децата от ромската общност, предвид факта, че в семействата им се говори приоритетно на ромски език. Втора целева група са деца с неизградени умения за социализация на възраст 3-6 г., общо 10 деца. Проектът включва работа с децата от двете подготвителни групи (5-6 годишни), насочена към подготовката им за училищен живот и работа с децата на 3 и 4 години, насочена към формиране на социални умения.

Част от децата от целевата група са от проект на ОЗД – Монтана „Приемна грижа”. Те са излезли от ромски семейства, преминали са през институцията и в момента се отглеждат в български семейства. Характерна особеност за тях е, че нямат изградени модели за поведение в семейна и обществена среда.

Третата целева група са семействата на децата роми – общо 26 семейства, тоест дейностите по проекта предвиждат работа с около 50 родители на деца от ромски произход. Изборът на тази целева група е обоснован от факта, че родителите имат еднолична решаваща роля за приемане на възможността децата им изобщо да посещават детските заведения.

Според екипа на оценката на КП 33.10-2012, проектът е един от най-сериозно разработени и най-успешни проекти в рамките на тази конкурсна процедура. Той е разработен от изключително опитен педагог, реализиран е от мотивиран и професионален екип, включително ромска млада жена, която действа като медиатор с общността, с което тя е предразположена. Според родителите, които участват в проекта, присъствието на човек от общността е от голямо значение, ромите са много по-спокойни, когато знаят, че тя е с децата. Също така изразяват много висока оценка за работата на целия проект, особено за децата с говорни проблеми, какъвто е случаят с дете на майка, с която имахме възможност да разговаряме. По-амбициозните родители от ромската махала изразяват желание децата им да учат в детските градини в града, а не в квартала.

Работата по проекта е свързана и със сериозна методическа работа с всяко дете и отразяване на постигнатите резултати. От тях се вижда, че нивото на децата – българчета и циганчета - е индивидуално. Също така, педагозите считат, че оптималната бройка за качествена работа е да има по 5-6 деца роми в група. Ако са повече, стават групи помежду си и се изолират. Това е добро съотношение и затова не ги увеличават.

Проблемът, който срещат педагозите, е плащането на таксата от 40 лева за месец, затова те предлагат социалните служби да дават пари за таксите като социална инвестиция, а не на родителите. Останалите проблеми от опита им и съответно препоръки са свързани с нуждата от подкрепа за транспорт, за специалисти, за медиатори. Високо се оценява и възможността в рамките на проекта да се закупи техника.

Единствените проблеми, които екипът среща, са свързани с воденето на документацията.

❖ **Проект „Следи от цветове“ на ОУ „Христо Ботев“, с. Одръне**

Това е пример за лошо планиран и управляван, почти безрезултатен проект, който би следвало да бъде лишен от дофинансиране, а също и да се помисли за санкции от страна на ЦОИДУЕМ за неизпълнение на договора и приложенията към него. Екипът ни установи, че проектът не е подготвян от екипа на проекта, а от външен човек или организация, които не фигурират в проектната документация. Дейностите са изпълнявани съвсем формално, като всеки от клубовете е имал занятия един път в седмицата. Концепцията на занятията също не е изчистена, а персоналът на проекта, с който имаме възможност да разговаряме, изпитваше притеснения при всички въпроси, свързани с проекта. Недоумение буди фактът, че ЦОИДУЕМ взема решение с висока оценка за подкрепа на проект, в който е заложена разработка на сайт и форум на стойност няколко хиляди лева, при много по-ниска реална пазарна стойност на подобна дейност. Най-скандалното, обаче е, че такъв сайт няма и вероятно никога не е имало – с протокол от мониторинговото посещение на екип на ЦОИДУЕМ е установено забавянето на дейностите и липсата на подобен сайт, при посещението на нашия екип, след приключване на проекта, такъв сайт също не съществуваше, а екипът на проекта не можеше да посочи наименованието на сайта, нито да ни го покаже. В този смисъл може да предполагаме, че става дума за злоупотреба със средства от проекта и бихме посъветвали ЦОИДУЕМ да потърси начини за санкциониране на училището-изпълнител. Папката с документацията по проекта е също под всякакви стандарти за добро управление на проекта.

❖ **Проект „Музиката и интерактивната среда на ромските деца в детската градина“ на Община Пордим в партньорство с ОДЗ „Вълшебен свят“ - гр. Пордим и ЦДГ „Здравец“ – с. Одърне.**

Аналогичен е случаят с проекта на Община Пордим, но проектната документация е водена изрядно. Проектът залага твърде общи цели: „Общата и специфичните цели са насочени към прилагане в практиката на десеграционен модел, изграждайки в детските заведения интерактивен културен модел, обхващащ деца и родители от ромския етнос, базиран върху фолклора и музикалните обичаи на двата преобладаващи етноса в региона - ромски и български. Проектът е насочен към задоволяване на идентифицираните потребности на децата и учениците от региона - недостатъчна образованост, нежелание за приемане на чужда култура и съпротива срещу интегриране на различните етноси.“

Недоумение будят много неща, свързани с проекта: защо ЦОИДУЕМ подкрепя бюджет на проект, в който са заложили 4000 лева за сайт на проекта и форум, при много по-ниска пазарна стойност на такива дейности; защо е подкрепен проект, в който се залага основните дейности да бъдат свързани с компютърно обучение на деца в детски градини, което е доста нелогично с оглед на възрастта и предполагаемите потребности на децата от тази възраст, и ни навежда на мисълта, че това е механизъм за закупуване на компютърна техника в детските градини, която естествено няма как да се ползва от деца в тази възраст. Според педагози от ОДЗ „Вълшебен свят“, компютрите се използват, за да се каже на децата „това е мишка, това е компютър“. Ако това е модел за прилагане в практиката на десеграционен модел, който ЦОИДУЕМ е подкрепил, бихме казали, че посоката е погрешна и с подобни проекти няма как да се постигнат исканите резултати. Мониторинговото посещение на ЦОИДУЕМ е установило пропуските при реализация на проекта, както и неизпълнение на дейностите навреме. По същия начин, както при проекта на ОУ „Христо Ботев“ в с. Одрене, липсва сайт и форум на проекта, макар екипът да твърди, че такива е имало, но са били поддържани до по-рано.

Екипът на оценката постява възможно най-ниска оценка на този проект и се опасява, че той е изпълнен формално, неефективно и не е бил добре управляван. В този смисъл препоръчваме на ЦОИДУЕМ да бъдат наложени и санкции към изпълнителя на проекта за лошо управление и неизпълнение на договора и анексите към него.

❖ **Проект „Заедно учим и играем“ на ОДЗ „Д-р Тодора Миладинова“, гр. Рила**

За постигането на определената цел и произтичащите от нея специфични цели, проектното предложение предвижда осъществяването на седем дейности, а именно:

1. Адаптиране към образователно-възпитателния процес на деца от етническите малцинства в детската градина

2. Клуб „Смятай и играй“; Клуб „Вълшебен свят“; Клуб „Заедно в природата“

3. Работа с родители

4. Работа в общността

5. Застъпнически действия

6. Осъществяване на вътрешен мониторинг на проекта

7. Осигуряване на информираност и публичност по проекта

I.1. Основна цел: Интеграция на ромските деца от Община Рила, чрез създаване на условия за равен достъп до качествено образование и възпитание за деца от ромски произход в групите на ОДЗ “Д-р Т. Миладинова”

I.2. Специфични цели:

3.2.1. Мотивиране на родителите на ромските деца за подпомагане и подкрепа на децата им в образователно-възпитателния процес и извън него, чрез включването им в мотивиращи дейности;

3.2.2. Мотивиране на децата да посещават детската градина, като се създават подходящи условия, ОДЗ “Д-р Т. Миладинова” да стане по-привлекателно място за тях;

3.2.3. Създаване на условия за редовно посещение на децата от ромски произход в детската градина;

3.2.4. Осигуряване на допълнителна подкрепа за ромските деца за изравняване на стартовите им позиции при постъпване в задължителни подготвителни групи за 5 и 6-годишни деца;

3.3.5. Създаване на благоприятна учебна среда в детската градина за пълноценно интегриране на децата от ромски произход;

3.3.6. Активно привличане и включване на родителите на всички деца в дейностите по задържането на децата в подготвителните групи;

3.3.7. Промяна на нагласите на местната общност, в посока към по-голяма толерантност, спрямо децата от малцинствените етнически групи

Целева група 1: Деца от ромски произход, в групите на ОДЗ „Д-р Тодора Миладинова”, град Рила, целевата група е 58 деца, от които 30 деца от ромски произход и 28 българчета – Реализацията на дейностите по проектното предложение, насочени към децата от ромски произход ще помогне за решаването на затруднената адаптация на децата в детската градина, като ще се осигури редовното им посещение в групите, в това число и на подготвителните предучилищни групи за 5 и 6-годишните деца, ще подпомогне образователния процес, като допринесе за ефективно усвояване на преподавания учебен материал в задължителните подготвителни групи за 5 и 6 годишни деца, чрез осигуряване на пълноценно участие в учебно - възпитателния процес. Чрез това ще се преодолее съществуващата застрашеност от отпадане на децата от подготвителна група и от градинските групи в детската градина.

Целева група 2: Родители на деца от ромски произход, посещаващи и непосещаващи групите на ОДЗ „Д-р Тодора Миладинова”, град Рила целевата група включва 45 родители - Реализацията на дейностите по проектното предложение, насочени към родителите от ромски произход ще помогне за решаването на съществуващата разлика в социалния статус на семействата на децата, ниската степен на информираност и мотивация на родителите за ролята на детското заведение за интеграцията на децата им, за равния достъп до образование и за подготовката на децата за училище. Чрез включването на родителите в проектните дейности, се очаква да се преодолее неефективната подготовка на децата за училище, отпадането им от образователната система, липсата на социализация и интеграция в детски колектив и затруднената комуникация в местната общност, както и затруднения достъп до детска градина и училище.

Информацията за възможността да се напише проект е подадена от общината, с която имат много добри контакти. Срещнали са трудност още при попълване на формулярите, а хората от общината са им помогнали, защото са имали опит. Идеята за проекта е разработена от колектива, работил по проекта. Проектът е реализиран добросъвестно и в съответствие с предварителния план.

Първият проблем, който срещат в работата си с родителите е липсата на разбиране за същността на работата им. В резултат на това не водят децата си системно, при това без причина – поради лошо време или други незначителни причини. Благодарение на наставника – жена от ромската общност, е настъпило взаимно опознаване с родителите. Родителите са ги оценили и след края на проекта връзката продължава, наставничката продължава на бъде наставник. За ромите е важно да имат посредник, да имат създадено доверие. Екипът цитира и Йосиф Нунев, според който, когато се използва медиатор, все едно се чука на отворена врата.

Някои деца успяват да завършат на едно ниво с българчетата, особено при добри и мотивирани родители. Затова считат, че трябва да има проекти за работа с родители, да има акцент върху работа с родители – „има родители, които не знаят да четат и пишат и дори се чувстват неудобно“. Най-значим резултат е, че са стеснили дистанцията с родителите и изобщо с общността. Препоръка на екипа е да има програма за работа с родители, дори за тяхното образование, защото е основополагащо те да се променят.

Дори и след проекта, има продължение на дейността – индивидуална работа с деца, клубовете също продължават, използват се материалите по проекта

Единствената трудност, която екипа отбелязва, е с воденето на докуметацията – обемни материали и трудност за доказване на образователната дейност.

❖ **Проект „Равен старт за ромските деца ” на НУ "Св. Св. Кирил и Методий" в партньорство с ОДЗ „Мечта” град Кюстендил и Сдружение „Център за развитие”, село Раждавица, община Кюстендил**

Проектът предвижда да бъде изградена уютна, добронамерена и предразполагаща децата учебна среда. За тази цел е възприет образователен подход, който поставя в центъра на вниманието детето и неговите потребности от интелектуално и социално развитие. Разработена е образователна програма, която да запознае децата с културното разнообразие в страната и да адаптира ромските деца в училищната среда, организиране на редица извънкласни дейности, като спорт, училищни празници и танци. Дейностите по проекта са подбрани така, че да се постигнат специфичните цели на проекта – изграждане на ефективен и работещ модел на интеграция, етническа толерантност и доверие между българите и ромите в училище, чрез провеждане на специализирана подготовка на учителите, работещи в мултиетническа среда, семинари и беседи с фокус групи от родители на деца от ромските общности, опознаване на мултикултурното разнообразие и равни възможности за достъп до образование и обучение, база за постигане на социално включване.

Обща цел на проекта е създаване на благоприятна среда в училище за привличане и задържане на децата от етническите малцинства в община Кюстендил. Специфични цели са:

- Привличане и задържане на децата и учениците от ромския етнос в училище, чрез:
 - ангажиране, осмисляне и обогатяване на свободното време на учениците чрез разнообразни извънкласни дейности;
 - мотивация и активиране на родителите на деца от малцинствените групи за подпомагане на децата при включването им в образователния процес.
- Надграждане на капацитет у преподавателите (специализирано обучение на учителите и възпитателите за работа с деца и ученици в мултиетническа среда).
- Широка публичност, информираност, активиране на гражданското общество в подкрепа на интеграционните процеси на ромите в образователната система.

Адресиране на проблеми:

1. Подобряване на социално-психологическия климат в обществото, гарантиращ образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства за равноправната им интеграция и развитието на културната им идентичност, постигане на толерантност и доверие между етносите.
 2. Повишаване мотивацията на децата и учениците да посещават учебните занятия.
 3. Осигуряване на психологическа подкрепа за повишаване на мотивацията и интереса на децата към училище, целенасочена работа с децата в риск от отпадане.
 4. Повишаване квалификацията и преквалификация на учители и административен персонал в областта на образованието за работа в мултиетническа среда и особено на работещите с деца-билингви, реализиране на програми по интеркултурно образование, човешки права, принципи и ценности на гражданското общество.
 5. Въвеждане на ритуализация на училищния живот, превръщане на училището в територия на учениците (разнообразни като етноси и с равни права), развитие на извънкласната и извънучилищната дейност, които да засилят у ученици усещането за обща принадлежност към училището и по този начин да повишат мотивацията за активно участие в различните форми на училищния и извънучилищния живот.
 6. Допълнителни занимания по математика и български език с цел усвояване на преподавания учебен материал при ученици, недостатъчно владеещи български език
- Представители на целевата група – 78 ученици от етнически малцинствени групи, 10 педагогически специалисти от училището и ОДЗ „Мечта”, 25 деца – българчета от ОДЗ „Мечта”, 20 родители на деца и ученици от етнически малцинства.

Най-значимият аспект на този проект е, че той ползва крайно бедни деца, които са на 24 часова организация с учителите си. Проектът обхваща всички деца от институцията. Проектът помага за по-богата извънкласна дейност. Децата нямат притеснение и обичат да се изявяват, а базата е обогатена - литература, топки, костюми, буквички. Това ще остане и занапред и е от голямо значение. Биха продължили с подобни дейности, ако има проекти. Всъщност дейностите са текущи, но по проекта са извършвани по-задълбочено.

Екипът не среща затруднения при реализацията на проекта и е доволен от правилата за администриране и комуникацията с ЦОИДУЕМ. От ЦОИДУЕМ са извършени посещения по време на проекта.

Оценката за проекта е много добра, а ефектът му е сериозен, тъй като адресира образователни, социални и интеграционни проблеми.

❖ **Проект „На училище с удоволствие“ на СОУ „Отец Паисий“ в партньорство с фондация „Саворе“, гр. Самоков**

Целта на проекта е подобряване на качеството на обучение на учениците от ромски произход в училището чрез съвместно участие с техни съученици от други етнически общности в интересни извънкласни образователни инициативи, което отговаря на Тригодишната програма (2010 - 2012) на ЦОИДУЕМ, в която са залегнали стратегическите цели и приоритетите, които очертават и целта на КП 33.10-2012: Създаване на условия за равен достъп до качествено образование на ромските деца и ученици. Специфичните цели на проекта са свързани с:

- Подобряване на успеваемостта на учениците от ромски произход в училище чрез използване на възможностите на непреднамереното образование – получените знания, умения и навици от участие в съответните извънкласни образователни модули ще се отразят и върху общата им и специфична образователна подготовка.
- Мотивиране на учениците от ромски произход за активно участие в образователния процес посредством тяхното участие в интересни образователни дейности, което превръща училището в привлекателно място за обучение.
- Мотивиране на родителите на учениците от ромски произход за повишен родителски контрол над техните деца с оглед стимулиране на посещаемостта и успеваемостта в училище, чрез провеждане на тренинги, ръководени от подходящи специалисти в сферата на образованието на възрастни.
- Повишаване на подготовката на учителите в училището за работа в мултиетническа среда, чрез провеждане на тренинги, ръководени от подходящи специалисти в сферата на образованието на възрастни.

Целевата група на проекта включва: 24 ученици от ромски произход, които учат в СОУ „Отец Паисий“ гр. Самоков. 50 ученици от друг етнически произход (българи, каракачани, турци.) 12 родители на ученици от ромски произход. 7 учители и служители в училището. Непреки участници в проекта са всички 401 ученици в училището, работещите в училището 42 учители и служители; 3-ма представители на фондация „Соворе“ - Самоков и представителите на ромските общности, които ще се запознаят с резултатите от проекта и ще бъдат мотивирани за записване на децата си в училището в Самоков, което по традиция е на 1 или 2 място по успех на своите ученици в града.

Всъщност след проучването на оценителите се оказва, че посочените в проекта проблеми не са съвсем релевантни за училището, защото малкото деца от ромски

произход посещават редовно училището. Няма деца, които отсъстват повече, отколкото техните съученици. Но това пък показва, че екипът на проекта наблюдава и анализира проблемите в по-общ план на местно ниво.

Оценката ни показва, че проектът може да служи за успешен модел и пример за същинска десегрегация. Проектът е реализиран в добре управлявано училище, от изключително мотивиран и професионален екип, който с или без проектна помощ работи в правилната посока по отношение на етническата интеграция. Самите дейности с децата, които са добре обмислени и осъществени, се считат за най-успешни, те са стимул за децата, защото не са задължителни, както дейностите в клас. Особено голям ефект имат организираните екскурзии – посещение на 3D кино прожекция, на народната библиотека в София, екскурзии до София и Рилския манастир, Цари мали град до Белчин. Модулите от дейности по Информационни технологии са не само забавни, но и полезни и родителите също изразиха задоволство, защото децата им са запознати с новите технологии.

Успешни подходи на проекта са и: привличане още в началото на родителите (Христо Николов осигурява участие на родители в тези дейности); работа с ромската общност и лидери; човек от общността, който организира работата с родители и предава всяка информация или осигурява родителите за мероприятията.

Екипът и по-специално г-н Георги Хаджийски има своя стратегическа визия за развитие на интеграционните дейности, което е рядък пример на местно ниво. Според него, решението на проблемите на интегрираното образование е в съвместни дейности, непреднамереното образование и дейности, в които децата участват с желание и с участие на всички етнически групи. Фактът, че децата общуват с хора от библиотеки и музеи, повишава са общата им култура.

Същевременно основен проблем с родителите е липсата на мотивация. „Родителите трябва да знаят, че децата трябва да учат, за да са по-образовани“.

Документацията на проекта е изрядна, екипът взаимодейства с отговорника от страна на ЦОИДУЕМ г-жа Ина Иванова, която ги е консултирала квалифицирано.

Екипът от оценители поставя максимална оценка на проекта и смята, че ЦОИДУЕМ би могъл да сътрудничи с училището и екипа по различни стратегически дейности и програми.

❖ **Проект „Единство, сътрудничество, екипност” на ЦДГ № 5, р-н Връбница, гр. София**

Целта на проектното предложение е да се създаде благоприятна приемна среда за дацата от ромски и български произход в ЦДГ № 5, гр.София, чрез участието им в Клуб „Единство”. В рамките на проекта се предвижда формиране на Клуб за изучаване и пресъздаване на българските и ромски традиции, съхраняване и развиване на културната им идентичност, като средство, което да подпомогне процеса на социализация в общността. Проектът адресира редица проблеми – учителите нямат нужните умения, а родителите са неангажирани, има непознаване на ромската култура, което е предпоставка за предрасъдъци и прояви на нетолерантност. С проекта се предлагат алтернативни способи за адресиране на проблемите като обучение на родителите и участие в клуб „Единство”; осигуряване на мотивационни дейности с цел подпомагане прехода от игра към учене, осигуряване на достатъчна публичност и осведоменост за целите и резултатите на проекта. Предвиденият срок за реализация на проектните дейности е 8 месеца. Преки участници в дейностите по проекта са деца, учители и родители от ЦДГ № 5, гр. София. Предвижда се сътрудничество с останалите членове на образователната общност в училище, с родителите непреки участници, с районното и общинско управление, с неформални групи от общността.

Проектът „Единство, сътрудничество, екипност” структурира своята съдържателност в унисон с общите цели на КП 33.10-2012, отнасящи се до създаване на подходяща среда за социално и личностно развитие на децата; до организиране на занимания, свързани с етническото културно многообразие, за да се постигне траен интерес към изкуството, изграждане на естетически вкус, здравни навици и умения за работа в екип; до създаване доверие и траен интерес към институцията детска градина. Проектът „Единство, сътрудничество, екипност” се съотнася и към специфичните цели на програмата:

- Създаване на условия за развиване на умения и таланти на деца от ромски произход;
- Създаване устойчив механизъм за адаптиране на ромски деца , чрез участието им в ситуации по интереси;
- Повишаване качеството на образователно- възпитателния процес и създаване възможност за личностно развитие на децата
- Засилване интереса на децата и родителите за посещаване в детската градина

Целевата група по проектното предложение включва 30 деца от ромската общност, техните родители- 30 възрастни роми,привлечени в екипна работа в клуб „Единство”.

Непреките участници в проекта включват всички останали учители, които също работят с различни етноси.

Подходите за работа по всяка една от дейностите са следните:

- Дейност 1 – Прилагане на подход за доброволно участие и работа в екип.
- Дейност 2 – Преодоляване на социалните пречки чрез закупуване на учебни пособия съобразно интересите на децата.
- Дейност 3 – Прилагани методи, включително и педагогически в провеждането на беседи, разговори, демонстрации, ролеви игри, групова работа, ситуационни методи, обмяна на опит.
- Дейност 4 – Подходите за работа прилагани в дейността използват разнообразни методи за информиране и публичност на проекта.

Подробно описание на някои от методите:

1.Методика за избор на целевата група:

Подборът на участниците в групите към Клуб „Единство” ще се извърши с помощта на учителите, и в зависимост от предпочитанията на децата и индивидуалните им качества.

Подборът на родителите, които ще участват в проекта ще се извърши на основата на принципа на доброволност и информирано съгласие.

2.Педагогически методи:

За успешната реализация на дейностите по проекта ще бъдат използвани широк набор от педагогически методи: беседи, разговори, демонстрации, ролеви игри, групова работа, ситуационни методи, тренинги, семинари, презентации, обучение на родители.

3.Методи за информиране и публичност на проекта

Изработка на информационни брошури;

Организиране на кръгли маси за визуализация на проектното предложение.

Екипът от оценители поставя висока оценка на този проект, който е добре обмислен и точно реализиран от много опитен и мотивиран за работа с ромски деца педагогически състав. Впечатлени сме не само от точното изпълнение на проекта, но и от визията и професионализма на педагозите, работили по проекта.

Това е първи проект, свързан с дейности за детската градина, като информацията за възможността за кандидатстване е подадена от общината. Ползван е и опита на колеги, които вече са робитили по подобни проекти.

Проектът е реализиран коректно и успешно, документацията също е водена изрядно. Екипът няма проблеми с реализация на планираните дейности с децата, но пробойни има при работата с родителите. Както посочват педагозите, децата в тази възраст нямат проблем и не се делят на роми и българи. Проблемите идват от израстването и отношението, което имат родителите. Например, по време на проекта при срещата с родителите са имали реакция от българските родители, но други българи родители веднага са парирали негативната реакция и това е помогнало.

Като най-позитивни резултати от проекта се посочва, че са създадени положителни нагласи, които могат да бъдат устойчиви. Особено важен момент в работата по проекта и на детската градина е, че групите са смесени. Съотношението, което предпочитат е 25-30 %. Най-голям успех са проведените концерти, в които се вижда културата на етноса, децата са талантиливи и се изявяват с голямо желание. Целта им е била да покажат, че празниците са нещо, което обединява хората и да се види, че всички празници имат общи елементи.

Това е един от малкото проекти, които продължават с дейностите си, като са ги включили в общата си програма. Например, пак ще провеждат концерт през пролетта и ще събират заедно родителите. Също така, това е един от проектите, в които има непредвидени положителни ефекти - други учители, деца и родители от другите групи на детската градина са включени в дейностите, въпреки че не е планирано.

В по-стратегически план педагозите смятат, че с родителите трябва да се работи, но не назидателно, а под формата на открити практики и родителски срещи. Например, при почистването са се включили родители с удоволствие, докато децата им си играят.

Формални трудности са срещани при администрация на проекта, поради факта, че на екипа липсва опит, но пък от ЦОИДУЕМ са много отзивчиви и ги напътстват в съвместната работа.

Проектът получава високо оценка и може да се счита за пример, който може да се мултиплицира.

❖ **Проект „Равен старт в образованието – гаранция за успех в бъдещето” на ОУ „Христо Ботев”, с. Чомаковци в партньорство със СОУ „Хр. Смирненски“, гр. Койнаре**

Основна цел на проекта е предоставяне и гарантиране на правото за равен достъп до качествено образование на учениците от етнически произход от четирите села чрез

пълното им обхващане в средищно училище „Христо Ботев” и подобряване на училищната среда. Задачи на проекта са:

1. Пълно обхващане на всички ученици от етническите малцинства с цел намаляване отпадането на учениците.
2. Интегриране на учениците от малцинствен произход от другите населени места в средищното училище.
3. Въвеждане на интеркултурно образование с цел запазване културната идентичност и формиране на толерантност сред всички ученици.
4. Създаване на благоприятен климат и учебна среда за пълноценно интегриране на пътуващите ученици от ромски произход.
5. Привличане на родителите към живота в училището и промяна на обществената нагласа.
6. Промотиране на иновационен подход при работата с родителите на ромските ученици за привличането им в процеса на интегриране на децата им в образователния процес.
7. Подобряване на училищната среда и приобщаване на учениците от различните етнически групи да учат, работят и творят заедно.
8. Намаляване броя на слабите оценки и на изоставащите ученици.
9. Намаляване на безпричинните отсъствия от училище.
10. Увеличаване процента на учениците от етническите малцинства, продължаващи своето образование в професионални гимназии.

Проектът е насочен към 100 ученици от I – IV клас и VI – VIII клас, предимно от етнически произход от ОУ «Христо Ботев» с. Чомаковци и СОУ «Христо Смирненски» гр.Койнаре.

Целеви групи:

Ученици – българи и роми от с. Чомаковци, с. Лепица, с. Девенци, с. Сухаче и гр. Койнаре; Родители на ученици от петте населени места;

Учители от ОУ „Христо Ботев”и СОУ „Христо Смирненски”.

Участието на родителите в целевата група ще повиши активността и отговорността за успешното обучение на децата им.

Участието на родители и учители в целевата група за изпълнение на дейностите в осъществяването на проекта ще доведе до промяна на общественото мнение в подкрепа на равния старт за качествено образование.

Преки участници:

15 деца от I – IV клас в ОУ „ Христо Ботев” с. Чомаковци

15 деца V – VIII клас в ОУ «Христо Ботев» с.Чомаковци

15 деца от I -IV клас в СОУ „Христо Смирненски” гр. Койнаре

15 деца от V – VIII клас в СОУ „Христо Смирненски” гр.Койнаре

30 родители общо от СОУ „Христо Смирненски” гр.Койнаре и ОУ „Христо Ботев“, с.Чомаковци

Непреки участници:

500 ученици от двете училища, невключени в конкретните дейности по проекта;

15 учители, преподаващи I- VIII клас от двете училища;

30 родители, оказващи помощ като доброволци на учителите при организиране на дейностите с децата

Проектът е реализиран коректно и добросъвестно, със завеждане на съответната документация. Забележката на оценителите е, че дейностите имат малко покритие с прекалено общите и свръхамбициозни цели и задачи. Работата с родители по проекта е добра и ефективна, защото залага на местни координатори, които са в контакт с местните общности в местата, от които са децата. Интересен е подходът на изграждане на родителски клубове в самите населени места и в свеждане на координацията в ръцете на самите родители, което е повод да се постави въпрос за децентрализацията на подобни дейности. Опитът на този проект показва, че чрез подобна децентрализация родителите се чувстват по-интегрирани и проявяват повече отговорност и инициатива, затова го препоръчваме. Не случайно и след проекта продължава работата с родители.

Проблемите, които екипът среща, са свързани с воденето на документацията по проекта, изискването за подписване на много места и „голяма бюрокрация“, както и некоректността на местни фирми, които не са издавали фактури с всички нужни атрибути.

VI. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

1.Изводи

Оценката за общата работа на ЦОИДУЕМ по оценяваните програми е изключително висока. Екипът демонстрира професионализъм в работата, съветва бенефициентите по време на всички етапи на проекта, осъществява навременен, коректен и строг мениджмънт на КП 33.10-2012, дава стратегически насоки и мотивира екипите по време на реализацията на проектите. Проверките по места се оказват много полезни за екипите както по отношение на текущите дейности, така и по отношение на отчетността на проектите. Все пак, следва да се обърне внимание на необходимостта от разяснителни насоки по отношение на воденето на проектната документация, с оглед изискванията към отчитането на проектите още в началото на проекта, може би при подписване на договора, тъй като това е проблем за някои от бенефициентите по КП 33.10-2012. Друга възможност би могло да бъде изготвянето на насоки за воденето на документацията (по образеца на manual).

Релевантност на проектите по отношение на програмата

Всички проекти, подкрепени от КП 33.10-2012 на ЦОИДУЕМ като зададени цели, задачи и планирани дейности, съответстват на стратегическите цели на ЦОИДУЕМ и на съответните приоритети и примерни дейности по конкурсната процедура. Повечето от тях са осъществени съгласно плана, съвместно и със стремеж да се изпълнят заложените дейности. Най-често избираният подход е свързан с извънкласни дейности от типа на школи, курсове, кръжоци и занимания (артистични, музикални, спортни, етнографски и събирателски и др.). Проектите са най-релевантни по отношение на брой класни и извънкласни дейности, с интеграционен и десегрегационен характер. Следващ тип дейност е свързана с обучения на учители и закупуване на литература и материали. Положителен момент е, че са обхванати значителен брой деца като преки и непреки участници – преки участници са над 900 деца, а като непреки в пъти повече.

По отношение на приоритетните дейности по КП 33.10-2012 могат да бъдат направени следните коментари:

Много от проектите са избрали извънкласни дейности, които осигуряват социална интеграция. Би следвало да са повече проектите, в които се набляга на адаптиране към учебния процес на изоставачи с учебния материал ученици -

разработване на планове/програми и провеждане на допълнителни занятия с децата и учениците. Не са много проектите за допълнителна подготовка на деца от етническите малцинства в детските градини за постъпване в първи клас – летни занимални, допълнителни занятия с деца, които слабо владеят български език или изостават по даден предмет; осигуряване на индивидуални консултации според нуждата на всяко дете/ученик. Такава работа е осигурена в повечето проекти на детски градини, но проектите в училища с деца от горните класове наблягат не на работа с допълнителни занимания, а на дейности от извънкласен и забавен характер.

По отношение на образователните и мотивационни дейности, свързани със задържането на децата в интегрираните училища – идентифициране на нуждите на децата, които се интегрират в приемното училище; предоставяне на информация за продължаване на образованието във всяка следваща степен; осигуряване на учебно-технически средства, учебници и учебни помагала и др, следва да отбележим, че такива дейности присъстват във всички проекти. Налага се изводът, че екипите на проектите предпочитат да включат в дейностите си деца и родители, които са по-сериозни и присъстващи, а не деца, които се нуждаят от задържане. ЦОИДУЕМ следва ясно да заяви, че сред целевите групи следва да присъстват деца, които имат нужда от интеграция, а не такива, които попадат под категорията интегрирани и присъстващи деца. Естествено е екипите да избират пътя на най-ниското съпротивление, но това не е продуктивно от гледна точка на стратегическите цели на конкурсната процедура.

По отношение на дейността в раздел работа с родители – са включени дейности като приобщаване на родителите към училището; запознаване на родителите с най-често срещаните проблеми в училище; ангажиране на родителите в училищния живот; привличане на родителите към дейността на училищното настоятелство (УН); дейности, които приобщават родителите към процеса на десегрегация и задържането на децата им в училище; дейности, които са съвместни между ромски и български родители; работа с родители, които възпрепятстват децата си от редовно посещаване на учебни занятия. Тези дейности присъстват във всички проекти в една или друга степен, и в този смисъл целта на конкурсната процедура може да се счита за изпълнена. Все пак, екипите споделят, че най-проблемно звено остава работата с родители, които трябва да бъдат приобщавани и мотивирани. Все повече педагози съобщават и за тревожни факти, че проблемът не е етнически, а социален и ако родителите имаха работа, нивото на обществена и образователна интеграция би било по-голямо. От друга страна, подобно на избора на деца-участници на принципа на най-малкото

съпротивление, част от екипите избират родители, които са по-активни или „по-елитни“, за да осигурят успешни дейности. Същевременно, има и екипи, като тези в ЦДГ „Българче“ – гр. Враца и ЦДГ № 5 в район „Връбница“ в София, които работят с родители от най-маргинализирания слой на обществото и отчитат впечатляващи резултати, тъй като родителите оценяват високо включването им в съвместни дейности и са много горди с изявите на децата си. В същите проекти, както и в проекта на ЦДГ в Благоевград, могат да бъдат дадени положителни примери със съвместни дейности с български и ромски родители, които също се оказват особено резултатни.

По отношение на приоритетната дейност работа в общността – в част от проектите присъстват дейности като привличане на ключови, активни хора и доброволци в дейностите по проекта и работа с училището; включване на наставници от ромската общност, подпомагащи равния достъп на учениците в интеграционните процеси. Всички проекти, които имат този компотент отчитат изключителни успехи при въвличането на родители, защото ангажирането на човек от общността автоматично променя отношението на самата общност към проекта. В проектите като тези, реализирани в Самоков, Рила, Дупница, Монтана, са включени роми от местната общност, а в Берковица е включен педагог с дългогодишен опит и работа в махалата, и тези проекти се оказват много ефективни, и няма никакви проблеми при работата с общността, като се реализират всички заложиени дейности. Самите родители в тези проекти също оценяват високо факта, че хора от общността са ангажирани с проектите. А в проекти, в които такъв компонент липсва, остават проблеми в работата с родители.

Застъпническите действия – осигуряване на подкрепа на местно и национално ниво за реализиране на ефективна десегрегация на ромски деца и ученици, не са сред най-популярните в проектите на КП 33.10-2012. Там, където те са реализирани, обикновено съвпадат с дейности сред общността. Вероятно самите педагози не се чувстват достатъчно подготвени за подобни дейности, затова не се разработват тези дейности.

По отношение на дейности за осъществяване на вътрешен мониторинг на проекта – провеждане на тестове за оценка напредъка на децата, постъпили в приемни училища/детска градина и осигуряване на мерки за наваксване на пропуснати знания, материал и др., всички проекти залагат такива дейности. Мониторингът е по-скоро текущ и несистемен върху дейности от проекта, но в редки случаи, особено в случаите на проекти в детските градини (пример – документицията по проекта на ЦДГ в

Монтана), педагозите водят стриктно документация за всяко дете, отчитайки прогреса в резултат на работата по проекта.

Дейности в раздел осигуряване на информираност и публичност по проекта присъстват във всички проекти. Обикновено тази дейност се обезпечава чрез рекламни материали и брошури, и чрез разпространяване информацията на местно ниво. Тук оценката би могла да бъде задоволителна за всички проекти по конкурсната процедура.

По отношение на балансирано разпределение на учениците/децата от ромски произход в приемните училища като гарант за устойчиво интегриране на ромски деца и ученици в приемно училище, бихме могли да оценим проектите като много успешни. Повечето от проектите развиват дейности, които включват деца от ромски произход в мерки от десегрегационно естество.

По отношение на осигурени ефикасни мотивационни дейности, спомагащи за задържането на децата/учениците в приемните училища/детски градини, бихме поставили средна оценка. Както бе посочено, в много от случаите екипите, реализиращи проектите, предпочитат да включат в дейностите деца, които не са застрашени от отпадане, което да гарантира успешната реализация.

По отношение на осигурени ефикасни мотивиращи дейности, спомагащи за задържането на децата в училище/детски градини насочени към родителите и създаване на благоприятна среда и доверие на родителите на децата и учениците от ромски произход, които са интегрирани в приемни училища/детски градини към институциите – община, училище, оценката е положителна. Във всички проекти присъства компонент за работа с родители, и независимо от крайните резултати, постоянните проблеми при работа с родители, и несигурността на постигнатите резултати, следва да оценим много положително факта, че родителите са основна целева група в проектите, финансирани от КП 33.10-2012. Работата с родители и тяхното активно въвличане в дейностите на институциите имат ключово значение за бъдещото отношение на семейството към тези институции и за успешната интеграция на техните деца. Положителен е фактът, че всички проекти са разработили такива дейности и учителите все повече осъзнават значението на работата с родители, не в дидактически и лекторски режим, а в сътрудничество, в делегиране на отговорности на родителите, в активна работа с родители и цялата ромска общност. Особено показателен е факта, че след първоначалните бариери, съвместните дейности между български и ромски родители са също успешни, и на места те ще бъдат продължени.

По отношение на създадени условия за по-привлекателно училище/детска градина за децата и учениците от ромски произход, можем да кажем, че всички проекти постигат своите цели (с изключение на проектите в с. Одърне и гр. Пордим, които се оценяват с най-ниска оценка). В много голяма степен чрез дейностите по проекта са разработени дейности, обогатена е базата, развити са извънкласни и допълнителни дейности, които без съмнение са превърнали образователните институции в по-привлекателно място. Особено показателен е примерът с училищната институция в с. Раждавица, където децата, които са от социално слаби семейства, са получили нови придобивки, за каквито училището няма бюджет през последните години.

По отношение на критерия повишена успеваемост на ромските деца и учениците в образователния процес, би следвало да отбележим, че резултатите са трудно измерими, тъй като много малко от проектите са водени с оглед на отчитане на тази успеваемост. Рядък пример е например проекта в гр. Монтана, при който специалистите, работили с децата, водят документация за резултатите на всяко дете. Без съмнение, всяка от дейностите допринася за развитието на децата, но е трудно да бъде преценена успеваемостта им в учебния процес.

Слабо застъпено в проектите е участие на родители роми в училищните настоятелства. Въпреки декларираната от страна на екипите и училищното ръководство значимост на въвличането на родителите, в единични случаи родители роми участват в училищното настоятелство. Нито един проект не завършва с включване на родители роми в настоятелствата. Парадокс е, че в училища, които са с предимно ромски деца, нито един родител от ромски произход не е включен в училищното настоятелство. Същият извод важи и за критерия създадени действащи смесени училищни настоятелства – такива случаи са единици, като става дума за настоятелства в процес на създаване. Проектите действително успяват да разработят дейности, в които въвличат родители от български и ромски произход, но до сформирание на настоятелства не се стига.

В пълна степен разработените дейности и техните резултати спомагат за създаване на благоприятен климат в училища, детски градини за обучаващите се деца и ученици в учебните заведения.

Трудно е да бъде изчислен процента на успешно интегрираните ромски деца и ученици, участвали в проекта, но всички над 900 преки участници в проекта могат да бъдат причислени към деца, които са включени в интеграционни образователни

дейности и за тях образователните институции ще бъдат по-привлекателно и желано място, в което ще продължат обучението си.

По отношение на брой детски градини и училища, които участват в процеса на приемане на ромски деца и ученици, може да се посочат около 40 подобни институции, които реализират проектите като водещи организации или като партньори, което е напълно задоволителен резултат.

Без да можем да посочим точен процент на ромски ученици, които са участвали в проекта и са задържани в приемното училище, отбелязваме, че този процент е твърде незадоволителен, тъй като в повечето проектите са включени деца, които не са в риск от отпадане от училище.

Във всички проекти се отчита повишена мотивация на родителите да изпращат децата/учениците на училище/детска градина и повишено доверие на родителите към училището като институция, особено в тези, в които са ангажирани роми от общността в реализация на проектните дейности.

2.Препоръки

Препоръките за подобряване на програмите и на подходите за осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели на ЦОИДУЕМ на база на направената оценка са следните:

По отношение на управлението на програмата

- При разпределение на средствата по дадена конкурсна процедура да се търси баланс между всички изброени примерни дейности в конкурсната процедура, за да се подкрепят разнообразни по тип проекти в различни по тип населени места.
- При одобрение на проектите да бъдат преглеждани внимателно бюджетите на одобрените дейности с оглед на реалистично бюджетиране и избягване на залагане на стойности, които са над пазарните цени на дадени услуги.
- ЦОИДУЕМ да изготви ръководство за изготвяне на финансовия и писмения отчети по проекта с подробна информация за документите, които се изискват при отчитане на събитие и дефиниция за понятието „доказателствен материал”.
- При подписване на договорите с бенефициентите, те да се подготвят устно за водене на документация и да се правят необходимите разяснения;
- Да продължи осъществяване на текущ мониторинг от страна на ЦОИДУЕМ,

както финансов, така и методически – той се оценява като много полезен и в местата, където не е проведен се чувства неудовлетвореност и несигурност на екипа поради тази липса.

- Да продължи активната работа на експертите на ЦОИДУЕМ с екипите, осъществяващи проектите при текущи въпроси и проблеми.
- ЦОИДУЕМ да координира дейностите и програмите си с други действащи лица и донори, като например Структурни фондове, УНИЦЕФ, фондация „Америка за България“ и др., и да помисли и за общи конкурсни процедури или програми.

По отношение на ефективност и ефикасност на изпълнението на проектите:

- Да бъде изготвена специална процедура, посветена на работа с родители. Да се подкрепят проекти, които предлагат реално въвличане на родители роми чрез членство в училищно настоятелство, участие в проекта и в екипа на проекта, и други дейности.
- Да бъде изготвена специална процедура, посветена на работа с деца в риск от отпадане, проблемни и слаби ученици. Целевата група да бъде съставена само от такива деца/ученици, и евентуално техните родители. Да се обръща специално внимание на успеваемостта на учениците, включени в тези проекти, като резултат от тези дейности.
- Да продължат да се подкрепят проекти, които предлагат реално включване на хора от етническите общности като членове на екипа на проекта, които организират работата с родители, с общността и с децата.
- Да се включат компоненти в проектите, които разчитат на сътрудничеството с местната власт и местната общност, за да се осигури устойчивост на дейностите чрез вписването им в местните интеграционни политики.
- Да се стимулират дейности, които развиват доброволчество сред местни инициативи с участието на смесено (българско и ромско) население и създават чувство за единство на местна общност – като например благотворителни акции, изготвяне на предмети от децата и тяхната продажба по определен повод и др.

Устойчивост и мултиплициране на резултатите

- По-активно да продължи практиката по актуализиране и обогатяване на базата в рубрика „Добри практики“ на ЦОИДУЕМ и да се разпраща линка към имейл адреси от контактите на ЦОИДУЕМ.

- Да се включат компоненти в проектите, които разчитат на сътрудничеството с местната власт и местната общност, за да се осигури устойчивост на дейностите чрез вписването им в местните интеграционни политики.
- Да се стимулират екипите да развиват тип дейности, които позволяват мултиплициране без проектни ресурси.
- ЦОИДУЕМ да помисли върху инициатива/проект/дейност, която да се нарича „Наръчник да добри практики в образователната интеграция“, в рамките на която да се изготви публикация от типа представяне на случаите (case studies) на успешни проекти, които могат да служат за пример и модел. Публикацията да се изготви от експерти, запознати с конкурсните процедури и да се разпространява в електронен вариант на сайта на ЦОИДУЕМ и като книжно тяло.

Общи препоръки за осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели на ЦОИДУЕМ

- Да се подготви и осъществи специална програма, която ще адресира проблема с отпадащите и застрашени от отпадане деца, и чията целева група да са учениците, които имат най-голяма нужда от интеграция и реинтеграция (ученици в риск).
- Да се помисли за разширяване на възможностите за извънкласни и извънучилищни дейности чрез по-ефективно използване на базите на читалищата, общински сгради, ОДК.
- Да се изготви специална програма, посветена на качествено образование в подготвителните групи за деца от етническите малцинства, тъй като предучилищната подготовка на места е незадоволителна.
- Да се разработят стратегически дейности, които обхващат деца от етническите малцинства от най-ранна детска възраст, а не само деца в предучилищна възраст.
- ЦОИДУЕМ да инициира конкретни мерки и механизми, които гарантират включване на децата от етническите малцинства в процеса на образование още от 3-годишна възраст с дългосрочна задача всички деца да започват образованието си на тази възраст.
- Да се разработят мерки и механизми, в сътрудничество с МОН и съответните институции на Р България, за отпадане на таксата за обучение на деца в детските

градини, тъй като на повечето места това е единствената причина за липсата на посещаемост от етническите малцинства.